

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

OP EIGEN BENEN

Over opvoeden tot zelfstandigheid

Wat is zelfstandigheid?

Voor ieder **die** kinderen opvoedt, is dit het richtpunt: Je leert je kind op eigen benen staan. Je voedt het op tot zelfstandigheid.

Op zichzelf een heel natuurlijke gang van zaken.

Maar wat verstaan we onder 'zelfstandigheid'? Is dat je kinderen brengen tot: breken met de opvoeders? Ze helemaal hun eigen gang laten gaan? Zodat ze zich van niets en niemand meer wat aantrekken?

Ook in de Bijbel lezen we dat de Here God zijn eigen volk opvoedt tot zelfstandigheid. Leer maar mee in Hosea 11: vs. 1: 'Toen Israël een kind was, heb Ik het liefgehad', vs. 3: 'Ik leerde Efraïm lopen; Ik nam hen op de armen.'

De Here wil zijn volk brengen tot 'staan op eigen benen'. Dat betekent niet dat Hij zijn volk wil brengen tot totale onafhankelijkheid van Hem. Met name in het voorbeeld van Hosea heklaagt de Here zich erover dat het volk' waar Hij zoveel zorg aan besteed heeft, Hem de rug toekent. En dat is juist niet de bedoeling.

We moeten onze **kinderen** opvoeden tot zelfstandigheid. Dat betekent dat we ze leren dat ze, net zoals de opvoeden, afhankelijk zijn en blijven, heel hun leven, van de Here God.

Opvoeden tot zelfstandigheid betekent overigens wel dat je je kinderen voor een deel las moet laten, dat je op moet houden met ze te 'betuttelen'.

In veel gevallen is dat moeilijk genoeg.

Op weg naar zelfstandigheid: leiden of lijden?

Hoe voed je je kinderen dan op tot zelfstandigheid?

Is zelfstandig worden een proces wat in het kind zelf opkomt? Moet je het stimuleren of afremmen, of komt het vanzelf?

Wanneer begin je er eigenlijk mee?

En is het niet vreselijk moeilijk iets wat je zo dierbaar is, toch weer 'uit handen' te moeten geven?

Je zou het niet zeggen als zo'n klein hummeltje in de wieg ligt. En toch moet op dat moment de opvoeding tot zelfstandigheid beginnen.

Je geeft je kind te eten, zodat het groter wordt. Zodat het eerst letterlijk op eigen benen leert staan. **Se** leert je kind lopen, zodat het straks zijn eigen weg kan gaan. Het kind leert thuis en op school allerlei zaken die te maken hebben met het later ook figuurlijk 'op eigen benen' kunnen staan. Eigenlijk is de hele groei die een kind doormaakt, zowel geestelijk als lichamelijk, een groei naar de volwassenheid. Met de bedoeling dat het kind dan zelfstan-

HOOFDARTIKEL

Op eigen benen

Jetze J.D. Baas

UIT DE SCHRIFT

Wees blij met uw toekomst

J. Holtland

KERKELIJK LEVEN

Onverkort de orde van Dordt

R. ter Beek

GEFEGEN/ONGELEGEN

J. Kamphuis

OP MAAT

Wie kan een kerklied dicht^{ten}?

H. Folkers

Synode-indrukken II

B. Luiten

WOORD/WEERWOORD

Gereformeerde studenten op zoek naar God? Een reactie

J. Hoogland

WOORD/WEERWOORD

Wie zijn wij eigenlijk?

Antwoord aan J. Hoogland

J.H. Smit

SOEK/BESPRCKING

Vereniging in wederkeer anno 1892

GEKNIPT VOOR VANDMG

Groeiende verandering

PERS/SCHOUW

G.J. van Middelkoop

UIT DE KERKEN

dig zal kunnen leven.

Welke obstakels zijn er op die weg? En hoe neem je die zo goed mogelijk?

Opvoeden tot zelfstandigheid begint al van jongsaf aan.

Heel ons handelen met het kind, zal er op gericht moeten zijn dat het zelfstandig zijn weg leert vinden. Dat geldt voor alle dingen.

Je kunt een kind de fles blijven geven tot hij of zij zes jaar is. Je kunt er ook mee stoppen en het kind zelfstandig leren eten als het kind één jaar is.

Ouders kunnen hun kinderen eindeloos in de kleren blijven 'hijzen'.

Je kunt ook vanaf dat het kind een jaar of drie is je kind leren om zichzelf aan te kleden. Dat werkt later ook veel plezieriger als het kind eenmaal in de kleuterklas zit.

In grote gezinnen zal het vaak om praktische redenen eerder voorkomen dat kinderen voor zichzelf leren zorgen, en voor zichzelf leren opkomen dan in kleine gezinnen.

Toch zullen ook ouders van kinderen uit kleine gezinnen, niet uit het oogpunt van gemakzucht, maar juist om een kind verder te helpen, een kind vaker aan 'zijn lot over moeten laten'.

Naarmate het kind ouder wordt zullen we niet alleen in de eerste levensbehoeften het kind zelfstandigheid moeten aanleren, maar ook in veel andere zaken. We zullen er bewust mee bezig moeten zijn.

Zelfstandigheid is voor een groot deel ook een zaak van de geest.

Hoe leer je je kind geestelijk meer zelfstandigheid?

Dat is vooral een zaak van begeleid handelen.

Je laat bijvoorbeeld aan je kind horen waarom vader en moeder bepaalde beslissingen nemen. Niet om alles ter discussie te stellen, maar om aan te geven dat je over beslissingen na moet denken. Vervolgens ga je er als ouder

er toe over dat je met je kind samen beslissingen gaat nemen.

En ook al zie je als ouder soms dat je kind een beslissing neemt, waarvan je van te voren weet dat het niet helemaal goed afloopt, dan nog kun je je kind eerst zelf laten ervaren, wat de negatieve gevolgen van een beslissing kunnen zijn.

Heel elementair in de opvoeding tot zelfstandigheid is het punt dat we het kind serieus nemen. Dat betekent ook dat we het kind leren verantwoordelijkheid te dragen. Dan moeten we een kind ook verantwoordelijkheid geven.

Bij het ene kind zul je dat makkelijker en eerder doen dan bij het andere.

Zelfstandigheid in afhankelijkheid

Heel wezenlijk in de opvoeding tot verantwoordelijk mens is ook dat je je kind leert dat het een persoonlijke band met God heeft.

De band met God loopt niet via vader of moeder, of via de dominee.

Het kind moet leren zijn eigen band met God op te bouwen. De opvoeders stimuleren het kind daarin. Heel belangrijk is daarbij het voorbeeld van de ouders.

Hoe leven ouders in vertrouwelijke omgang met de Here? Laten zij ook zien dat zij in volledige afhankelijkheid van Hem leven. Niet alleen met woorden maar ook met daden. Laten ouders ook merken dat zij al hun moeiten en zorgen aan de Here voorleggen, het ook alleen van Hem verwachten? Zeggen ze dat ook tegen hun kinderen? Ouders zijn geen 'alleswetters' en 'alleskunnens'. Dat is God alleen!

Onze kinderen moeten leren naar de Here te luisteren. Dat betekent dat ze zijn Woord lezen, op jonge leeftijd, al dan niet samen met een van de ouders, met behulp van een dagboekje.

We leren ze al heel vroeg ook zelf met de Here te praten.

Hoe heerlijk vinden ouders het, als hun kinderen voor het eerst al brabbelen de naam van vader of moeder noemen. Hoe heerlijk zal het in de oren van onze Vader in de hemel klinken als kinderen Hem gaan aanroepen. Al is het stamelend en nog brabbelen.

Dat zijn allemaal zeer belangrijke dingen die we onze kinderen meegeven op weg naar de zelfstandigheid.

Het is ook heel wezenlijk dat we met onze kinderen een open relatie opbouwen. Een relatie waarin allerlei zaken bespreekbaar zijn. Een relatie van wederzijds vertrouwen. We kunnen als ouders zo makkelijk onze kinderen als onze 'onderdanen' beschouwen, die maar genoeg moeten nemen met onze beslissingen. Ook met de verkeerde beslissingen. We weten dat dan vaak ook nog Bijbels af te schermen met de woorden: de kinderen moeten maar rekening houden 'met onze zwakheden en gebreken.'

In de Bijbel staan ook nog andere dingen over het ouderschap.

We mogen onze kinderen 'niet prikkelen' (vgl. Efeze 6). 'Ouders jaag uw kinderen niet tegen u in het harnas', zegt de vertaling van Groot Nieuws.

KERNREDACTIE:

DR. W.G. DE VRIES (eindred.), DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR. M. TE VELDE.

OVERIGERE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RUIJTER, DRS. H. VELDMAN, PROF. DR. K. VELING.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. J.A. BOERSEMA, J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v., De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT:

f 84,75 per jaar; f 45,25 per halfjaar; studenten f 69,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 143,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn.

Losse nummers f 1,85 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah. Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Door een open relatie, een sfeer van vertrouwen, voelt een kind zich ook gesterkt in de ontwikkeling tot een zelfstandig mens. **Die** open relatie is er niet opeens. Daar begin je niet mee als je kind 12 jaar is. Een open relatie bouw je met je kind van jongsaf aan op.

Betekent het dan dat je daarmee allerlei moeilijkheden in de puberteit voorkomt? Ik ben de laatste om dat te beweren. Ieder kind reageert zo anders op de puberteit. We gaan als ouders ook zelf vaak heel krampachtig om met die periode in het leven van onze kinderen. We gooien een heleboel zaken op: 'Ja, die puberteit is ook niet makkelijk'.

We kunnen een groot aantal problemen in de puberteit voorkomen, door te proberen een open relatie met het kind op te bouwen en te houden. Je maakt veel dingen bespreekbaar.

Je kunt de puberteit van een kind ook heter leren begrijpen als je je als opvoeder voorbereidt op die fase. Je kunt ook je kind voorbereiden op de tijd die komen gaat. Maar dan moet je er wel wat vanaf weten. Niet alleen op eigen ervaring of gevoelens drijven, maar er echt eens even 'in-duiken'. En je bevindingen daarna samen met je kind bespreken. Daarvoor staat de kinderen, maar ook de opvoeders goede middelen ter beschikking.

Hulpmiddelen

In deze kolommen willen wij voor één van die sterke handreikingen de aandacht vragen. In 1992 verscheen bij uitgeverij 'De Vuurbaak' in de Scalareeks een boek van W.C. van der Horst: *Zelfstandig worden*.

Een boek van 86 bladzijden in aansprekende taal geschreven.

Van der Horst wil via dit boekje vooral de jongere zich bewust laten worden van het proces dat in hem of haar plaatsvindt op weg naar de zelfstandigheid. Hij wil de jongere laten nadenken over zichzelf.

Hij wijst er onder meer op dat verantwoord leven nooit buiten God om kan gaan. Daarmee is de trend van het boek gezet.

Het boek kan ook heel goede diensten bewijzen aan ouders van opgroeiende kinderen. Door het lezen van dit boek leren ze des te beter begrijpen wat voor ontwikkelingen hun kinderen doormaken. Dat kan ouders behoeven voos moedeloosheid: 'Wat is er met mijn kind toch aan de hand?'

Opmerkelijk is de uitspraak van van der Horst: 'Ouders krijgen kinderen. Ik heb het omgedraaid: Kinderen krijgen ouders' (p. 48).

Van der Horst pleit er voor dat ouders beseffen dat ze op den duur hun kinderen steeds meer moeten loslaten. Ouders moeten terugtreden. Dat kan voor ouders heel moeilijk zijn.

Van der Horst geeft daarvoor goede tips aan ouders en kinderen hoe je daarmee samen om kunt gaan. Want 'zelfstandig worden is loskomen van thuis, maar de band met thuis wordt niet doorsneden' (p. 52).

Als ouders van kinderen in de puberteit heb je soms het

idee dat je kind vertrouwelijker met anderen praat dan met de eigen ouders.

Daar moet je als ouder niet achterdochtig mee omgaan en je moet er zeker niet door gefrustreerd raken. Wees blij dat je kind een 'uitlaatklep' gevonden heeft. Zeker als het iemand is uit de eigen geloofsgemeenschap.

Goede vriendschap is zelfs heel essentieel voor de ontwikkeling van uw kind. Je zou je als ouder eerder zorgen moeten maken als je kind geen goede vriend(in) heeft.

Je zou haast geneigd zijn al die waardevolle opmerkingen van Van der Horst door te geven. Maar dat past in het kader van dit artikel niet. En dat zou u het plezier van het lezen van dit boek ontnemen.

Ik raad daarom jongeren en hun ouders van harte aan de uitgestoken hand aan te pakken. Echt doen!

De uitgave is verlichtigd met een aantal cartoonachtige tekeningen van Sikko van der Ploeg.

Achterin het boekje zijn een aantal 'Vragen voor jezelf of voor bespreking met anderen' opgenomen. Misschien een mooie aanleiding voor wat onderwerpen voor de vereniging of bijbelstudiekring? Het voordeel daarvan is dat je als ouderen en jongeren met elkaar ervaringen kunt uitwisselen. Elkaar tips kunt geven.

Onze kinderen worden zelfstandig in een roerige tijd. De vijand ligt ook op de loer. Laten we elke gelegenheid uitbuiten om de aangereikte middelen in te zetten om onze kinderen te helpen verantwoord op eigen benen te gaan staan.

Jetze J.D. Raas.

N a v.: W.C. van der Horst, *Zelfstandig worden*, Scalareeks, Uitg. De Vuurbaak, 86 pag., illustraties van Sikko van der Ploeg. ISBN 90 6015 887 3. Prijs f. 14.75.

MEDEDELING

Vanwege overvloed aan kopij zal het vervolg van het antwoord van prof. Te Velde aan de heer Cnossen worden opgenomen in het volgende nummer.

Redactie

WEES BLIJ MET UW TOEKOMST

Verheugt u dooi-in, ook al wordt gij, indien het moet zijn, voor korte tijd door allerlei verzoeken bedroefd...

1 Petrus 1 : 6

Verheugt u daarin...

Waarin?

In de erfenis die voor u is weggelegd in de hemel.

Wees daar vast blij over.

Dat schrijft Petrus aan christenen die nogal eens bedroefd zijn. Uit het vervolg van de brief valt op te maken dat zij smaadt lijden om de naam van Christus.

Het geloof in de Here Jezus Christus maakt je een nieuw mens. 'Wedergeboren', 7ei Petrus daarvoor.

Het maakt je ook tot een ander incns: je gaat veel dingen heel anders zien. Je gaat het ook heel anders doen. Je gaat immers leven naar Gods geboden.

De mensen otn je heen merken hei op. Dat kan onbegrip geven, en ook spot opleveren. Banden van voorheen worden losser soms, of breken zelfs.

Soms breken zelfs familiebanden.

Daar word je verdrietig van. Bedroefd.

Dat verdriet kan ook een behoorlijke aanvechting worden. Een verzoeking.

De satan laat een verleidelijke gedachte bij je opkomen: verbreek de band met de Here, dat betekent herstel van de banden van voorheen.

Petrus bemoedigt.

Laat het verdriet, dut er is, en dat er mag zijn, niet de boventoon voeren.

Verheugt u over wat u hebt in Christus.

Bedenk met blijdschap: door de opstanding van Jezus Christus hen ik wedergeboren tot een mens met hoop, verwachting, uitzicht; tot een mens voor wie een erfenis in de hemel klaarligt.

Verheug u daarin! Het klinkt als een oproep. Wee? er blij over! Juist als er aanvechtingen zijn, richt je dan bewust op wat het geloof je 'oplevert'.

Kijk naar de crfciis die klaar ligt voor de kinderen van God.

Een erfenis die bestaat in het leven met de Here, die u liefhebt (v. 8), voor eeuwig.

Gered van de eeuwige ondergang.

Die aansporing van Petrus hebben we van tijd tot tijd nodig.

Het geldt in de situatie van 'allerlei' verzoeken.

Het geldt niet alleen voor die specifieke verzoeking waaraan de lezers van de Petrus-brief zijn blootgesteld. Er zijn veel andere situaties, waarin een kind van God een bepaalde pijn moet lijden vanwege liet geloof.

Verheug u daarin, in die erfenis. Als je door allerlei verzoeken bedroefd wordt.

Maar als dat nu eens niet zo is? Niet zo bedroefd door allerlei verzoeken?

Dan blijft de Heilige Geest nog zo tegen ons spreken: Verheugt u daarin.

Immers, er staat niet: Verheug u in de erfenis, alleen wanneer u bedroefd wordt... Maar verheug u daarin, *ook al* wordt gij bedroefd.

Niet bedroefd? Dan toch extra blij zijn met de erfenis die klaarligt.

Misschien hebben we het erg naar onze zin. Zijn we gelukkig.

Zou je je dan *niet* verheugen over de erfenis die klaarligt in de hemel?

Dar betekent werkelijk niet, dat je het hier en nu maar allemaal 'niks' moet vinden. Wie *zich* verheugt over de erfenis van straks, hoeft daarmee niet met de rug naar de wereld te staan. Dat *is* de bedoeeling ook niet.

Maar denken aan de erfenis maakt verdriet draaglijk, en blijdschap dieper.

Want je weet: mijn geluk *is* niet een kaars die langzaam opbrandt. Maar ik ga van feest tot Feest.

J. Holtland

ONVERKORT

DE ORDE VAN DORDT

In de samenspreking tussen de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken zijn van beide kanten agendapunten aangeleverd. De Christelijke Gereformeerde Kerken hebben 'de toeëigening van het heil' en 'de hantering van het belijden inzake de kerk' ingebracht. De Gereformeerde Kerken hadden drie punten: bepaalde publicaties van enkele hoogleraren van Apeldoorn, het lidmaatschap van de Gereformeerde Oecumenische Synode, de verhouding met de Nederlands Gereformeerde Kerken. Deze zaken waren indertijd aangesneden in de brief die de synode van Arnhem 1981 aan de Christelijke Gereformeerde Kerken had gestuurd. In deze brief werden deze kerken onder de noemer 'u kiest niet tegen de dwaling' opgemepen tot een keuze voor de belijdenis der waarheid.

Afgehandeld

Het lidmaatschap van de Gereformeerde Oecumenische Synode kon worden afgevoerd omdat de Christelijke Gereformeerde Kerken op hun generale synode in Groningen 1989 besloten uit deze organisatie te treden.

De publicaties van professoren waarbij het schriftgezag in geding zou zijn, zijn in de eerste ronde (1988-1989) niet, maar in de tweede (1990-1992) wel aan de orde gekomen. Christelijke gereformeerde deputaten geven door dat hun kerken de kritiek dat ze niet voldoende positie kiezen tegenover dwaling niet aanvaarden. Ze zien evenmin de noodzaak om de kwesties rondom prof. Oosterhoff en prof. Versteeg weer op te halen. Daar is intern over gesproken in 1974 en 1986.

De gereformeerde deputaten vragen: is die noodzaak er ook niet nu prof. Oosterhoff op de ingeslagen weg voortgaat gezien publicaties van na 1974? De christelijke gereformeerde deputaten geven deze vraag door aan de synode van Apeldoorn 1992. Maar deze is kort en goed van oordeel dat deze zaak al afgehandeld is 'en er in de vraag van de Gereformeerde kerken Vrijgemaakt geen aanleiding is gelegen om er nu op terug te koinen'. Er zal niet worden voldaan aan het verzoek van gereformeerde zijde om zich alsnog uit te spreken over de opvattingen van deze hoogleraar.

De Nederlands Gereformeerde Kerken

De verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerken is in de eerste gespreksronde ter sprake gekomen op 17 november 1988. Uitgangspunt voor dit gesprek was een notitie van een van de gereformeerde deputaten. ds. T. Dekker.

Drie dingen gingen samen op in de ontstaansgeschiedenis, van de Nederlands Gereformeerde Kerken, schrijft hij. Afwijking van de belijdenis, een verdraagzame opstelling tegenover zulke afwijking en een vrijblijvende opstelling tegenover de afspraken die de kerken met elkaar hadden gemaakt in de kerkorde. De belijdenis was niet veilig. Ook het in 1982 aangenomen *Akkoord van kerkelijk samenleven* hield niet voldoende waarborg voor bewaring van eenheid en zuiverheid in de leer.

Het punt is niet, dat de christelijke gereformeerde deputaten het hiermee niet eens zijn. Her rapport vermeldt dat ze de bezwaren van de gereformeerde deputaten deelden. In hun samensprekingen met de Nederlands Gereformeerde Kerken zijn deze bezwaren ook aan de orde gekomen. Christelijke gereformeerde en gereformeerde deputaten zijn eensgezind van mening. 'dat de weg tot eenheid alleen ligt in het onvoorwaardelijk handhaven van de gereformeerde leer overeenkomstig het Dordtse ondertekeningsformulier'.

Het probleem ligt op een ander vlak. De Christelijke Gereformeerde Kerken hebben in de loop der jaren een zekere relatie opgebouwd met de Nederlands Gereformeerde Kerken. Moeten zij die verbreken? Nee, maar wel is het volgens gereformeerde deputaten geboden dat de Christelijke Gereformeerde Kerken 'de binding aan het Dordtse ondertekeningsformulier en de zaak van de gereformeerde kerkregering' nadrukkelijk ter sprake brengen bij de Nederlands Gereformeerde Kerken. 'Alleen duidelijkheid kan de zaak van de eenheid dienen'.

De christelijke gereformeerde deputaten waren het hier wel mee eens, al zouden ze er moeite mee hebben wanneer dit een voorwaarde wordt voor voortgaand contact tussen de Gereformeerde en de Christelijke Gereformeerde Kerken. 'De verhouding met de Nederlands Gereformeerde Kerken mag niet onder een bepaalde druk vanuit de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) komen te staan'. Ze hebben hun synode van Groningen voorgesteld 'uitspraak te doen ten aanzien van de vraag hoe bepaalde door de gereformeerde deputaten aan de orde gestelde ontwikkelingen in de Nederlands Gereformeerde Kerken getaxeerd dienen te worden'.

Geroepen tot taxatie?

De christelijke gereformeerde generale synode van Groningen 1989 overwoog dat het onjuist zou zijn om op grond van een verzoek van gereformeerde deputaten en ten overstaan van hen een taxatie te geven van de ontwikkelingen in de Nederlands Gereformeerde Kerken en deed dus geen uitspraak in de gevraagde zin.

Er waren ook samensprekingen geweest met de Nederlands Gereformeerde Kerken. Er was volgens de synode geen belemmering om te erkennen dat deze kerken zich in aller; willen stellen op de grondslag van en begeren te leven naar de gereformeerde belijdenis. Maar ze sprak ook uit, dat gerezen vragen over het functioneren van het *Akkoord van kerkelijk samenleven* om nadere en uitvoeriger bespreking vragen.

Gereformeerde deputaten schreven naar aanleiding hiervan aan de synode van Leeuwarden 1990, dat hun vraag niet goed is doorgekomen. Ze hadden gevraagd, of de synode 'de verontrusting over de ontwikkeling in de Nederlands Gereformeerde Kerken ook expliciet wil maken', zodat de Nederlandse Gereformeerde Kerken tot een keuze gedrongen worden.

De reactie van Leeuwarden

De commissie die de zaak voor behandeling op de synode van Leeuwarden 1990 voorbereidt, voegt eraan toe, dat gevraagd werd 'niet om duidelijkheid over de Nederlands Gereformeerde Kerken, maar over de Christelijke Gereformeerde Kerken in haar verhouding tot die Nederlands Gereformeerde Kerken'. Bovendien vraagt deze commissie: zijn de Christelijke Gereformeerde Kerken niet van Godswege en uit kracht van de gemeenschappelijke belijdenis der waarheid **geroepen een** dergelijke taxatie te voltrekken, wanneer vragen van kerkelijke eenheid aan de orde komen?

Leeuwarden 1990 besluit dat de nieuwe deputaten voor de voortzetting van het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken 'uit kracht van de gezamenlijke verantwoordelijkheid tot bewaring van de belijdenis der waarheid' moeten 'blijven aandringen op een duidelijke positiekeuze van hun kerken ten opzichte van de Nederlands Gereformeerde Kerken'. Dit is een krachtige reactie.

Ongeruste vragen

De Christelijke Gereformeerde Kerken voelen zich enigszins opgejaagd door de aandrang van de Gereformeerde Kerken om de Nederlands Gereformeerde Kerken hun bezwaren vooral duidelijk voor te leggen. Ze vinden die aandrang eigenlijk ook niet zo gepast. Es is al jarenlang contact. Er zijn zeker zaken die de Christelijke Gereformeerde Kerken verontrusten, maar daarover spreken ze liever met de Nederlands gereformeerden zelf. En dat doen ze graag voorzichtig. Hun verontrusting zal via 'gezezen vragen' aan de orde komen. De synode van Groningen 1989 geeft duidelijk aan dat er vragen leven over het *Akkoord van kerkelijk samenleven*.

Tegen deze achtergrond lijkt de krachtige reactie van de Gereformeerde Kerken op de synode van Leeuwarden over het doel heen te schieten. Inderdaad, het *Akkoord van kerkelijk samenleven* is een openbaar stuk. Maar hoe de Christelijke Gereformeerde Kerken hiertegenover staan is voor de Gereformeerde Kerken niet minder openbaar. Mogen de christelijke gereformeerden ruimte vragen voor hun eigen aanpak binnen hun eigen verhouding met de Nederlandse Gereformeerde Kerken?

Publieke afwijzing vooraf is wel duidelijk, maar wat voegt het toe aan de positiekeuze van de Christelijke Gereformeerde Kerken? En wat is het nut voor de Gereformeerde Kerken en voor de Nederlands Gereformeerde Kerken? **Ook vragen** kunnen duidelijk zijn en dienen 'tot bewaring van de belijdenis der waarheid'.

Acceptabel Akkoord, bedenkelijke praktijk?

In de tweede ronde gesprekken komen de deputaten van Groningen 1989 en Leeuwarden 1990 hierop terug in het derde gesprek (22 maart 1991 te Amersfoort).

De christelijke gereformeerde deputaten herinneren eraan, dat hun kerken hebben uitgesproken dat het *Akkoord van kerkelijk samenleven* acceptabel is. Dit oordeel is niet herroepen, ook al roept de *praktijk* hinnen de Nederlands Gereformeerde Kerken 'ernstige bedenkingen' op. Onder meer dit heeft ertoe geleid, dat de christelijke gereformeerde synode de oproep tot plaatselijke samenwerking niet heeft herhaald.

Maar deze zaak staat nu uitdrukkelijk op de agenda van de gesprekken met de Nederlands gereformeerden. Daar zullen de christelijke gereformeerde deputaten de visie van hun kerken op bepaalde ontwikkelingen binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken ter sprake brengen.

Gereformeerde deputaten grijpen de gelegenheid aan om hun bezwaren tegen het *Akkoord van kerkelijk samenleven* op een rij te zetten. Ds. T. Dekker heeft een stuk geschreven (Bijlage 1 van het *Deputatenrapport*) waarin hij bespreekt hoe deze kerken met elkaar omgaan. Hoe werkt het *Akkoord van kerkelijk samenleven*?

Artikel 17 AKS:

Ondertekening Formulieren van Enigheid

'De ambtsdragers zullen de drie Formulieren van Enigheid (...) ondertekenen als blijk van hun instemming met de leer van de kerk. Indien een ambtsdrager de ondertekening weigert of niet langer voor zijn rekening kan nemen, zal de uitoefening van zijn ambt worden opgeschort tot hij zich nader zal hebben verklaard ten genoegen van zijn kerkeraad. Ook zij die door een regionale vergadering beroepbaar zijn gesteld, of het recht hebben verkregen een opbouwend woord te spreken, zullen door ondertekening van de drie Formulieren van Enigheid in die vergadering hun instemming met de leer van de kerk betuigen'.

In de 'Dordtse' praktijk wordt gebruik gemaakt van het ondertekeningformulier. De ambtsdrager belooft met zijn handtekening eventuele bezwaren tegen de belijdenis voor te leggen aan de kerkeraad, en vervolgens de classis, de particuliere en generale synode en zich te willen onderwerpen aan het oordeel van deze vergaderingen.

in het gesprek krijgen vooral de artikelen 17 en 34 van het Akkoord de aandacht. Met name hier blijkt volgens ds. Dekker de principiële zwakte van dit Akkoord in vergelijking met de Dordtse Kerkorde: bepalingen die het toezicht van de zusterkerken regelen zijn weggelaten, de eenheid en de zuiverheid van de gereformeerde leer zijn er niet veilig, en evenmin de binding aan de belijdenis van de gereformeerde kerkorde.

Ook nu weer komt naar voren dat christelijke gereformeerde deputaten de bezwaren delen. De gereformeerde deputaten dringen er op aan dat de synode van Apeldoorn

1992 komt tot heldere uitspraken om de Nederlands Gereformeerde Kerken te stimuleren tot een gereformeerde vorm van kerkelijk samenleven.

Artikel 34 AKS

Bekrachtiging en nakoming van besluiten

Een besluit van de regionale of landelijke vergadering zal dnooi de plaatselijke kerken bekrachtigd worden en in onderlinge liefde nagekomen, tenzij dit besluit strijdig bevonden wordt met de Heilige Schrift of ook **als** het niet overeenstemt in het Akkoord van kerkelijk samenleven. De kerk die een besluit niet bekrachtigt om bovengenoemde redenen, **niet** kan uitvoeren om redenen die het welzijn van de gemeente betreffen, zal hiervan **aan** de zusterkerken rekenschap **geven**.'

Ten opzichte van het Dordtse artikel 31 zijn er twee veranderingen. Volgens de Dordtse orde zijn de besluiten van kracht tenzij ze strijdig zijn met Gods Woord en de kerkorde. Het Akkoord bepaalt dat de besluiten plaatselijk moeten worden bekrachtigd voordat ze gelden. Bovendien ontbreekt de verplichting om het bewijs te leveren voor strijdigheid met de Schrift of het Akkoord. Een kerk die een besluit niet wenst uit te voeren, hoeft daar alleen rekenschap van te geven. 'Redenen die het welzijn van de gemeente betreffen' zijn dan al voldoende.

De discussie op gang

De christelijke gereformeerde synode van Apeldoorn 1992 noemt 'verschillen met betrekking tot de kerkregering' die ondervonden zijn en die nog niet voldoende zijn doorgeproken. Deputaten hebben gerapporteerd dat ze een begin gemaakt hebben met bespreking van de vragen over het *Akkoord van kerkelijk samenleven*. De synode constateert ook dat binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken zelf de discussie over het Akkoord weer op gang gekomen is.

Nieuwe deputaten krijgen o.m. de opdracht 'de gesprekken over het Akkoord van kerkelijk samenleven en het functioneren ervan voort te zetten en daarbij mede aandacht te geven aan diverse landelijke en plaatselijke ontwikkelingen die een belemmering op de weg naar eenheid kunnen zijn'.

Besluit: een klaar geluid

I. Laat het duidelijk zijn: de Gereformeerde Kerken zetten vraagtekens niet maar bij de *praktijk* van het Akkoord, maar al bij de *opzet* van het Akkoord. Het Akkoord is wel terug te voeren op de orde van Dordt, maar het heeft een aantal wezenlijke zaken weggelaten. Het is wel Dordt, maar ernstig bekort.

De praktijk in de Nederlands Gereformeerde Kerken hangt hiermee samen. De vraag is hoe. Volgens de gereformeerde deputaten was er eerst de praktijk en is Dordt vervolgens op de maat van deze praktijk gesneden met als resultaat het Akkoord. De huidige praktijk in de Ne-

derlandse Gereformeerde Kerken is daarmee in overeenstemming. Een duidelijke analyse waar de christelijke gereformeerden hun voordeel mee kunnen doen – ook voor hun visie op de scheiding die zich in de jaren 1967 en daarna voltrok in de Gereformeerde Kerken.

2. De vraag is inmiddels wel: hoort deze **zaak** nog op de agenda van de samensprekingen tussen de christelijke gereformeerden en de gereformeerden? Er is op dit punt meer dan eens duidelijke overeenstemming tussen beide gesprekspartners gebleken.

Mijns inziens is het zover gekomen dat we de uitkomst van het gesprek tussen Christelijk Gereformeerde en Nederlands Gereformeerde Kerken kunnen afwachten. Het punt kan van de gereformeerde/christelijke gereformeerde samensprekingsagenda worden afgevoerd. Er zijn kerken die met de Nederlands gereformeerde buur in gesprek zijn (zie het *Rapport Deputaten kerkelijke eenheid* aan de gen. syn. Ommen 1993). Daar hoort het *Akkoord van kerkelijk samenleven op de agenda*.

Laten we ons beraden op wat we doen als de Nederlands Gereformeerde Kerken bereid zouden zijn terug te keren naar het onverkorte Dordt. Wie weet komt het moment van een rechtstreeks initiatief richting deze kerken al eerder.

3. 'Alleen duidelijkheid kan de zaak van de eenheid dienen'. Een 'gereformeerd' zinnetje uit het *Rapport*, een uitspraak van de gereformeerde deputaten die aandringen op een duidelijke uitspraak van de Christelijke Gereformeerde Kerken over het *Akkoord van kerkelijk samenleven*.

Het is programmatisch te noemen voor de gesprekken sinds 1987 (en de brieven van daarvoor). Het geeft m.i. iets weer van de eenzijdige nadruk in de gereformeerde aanpak. Zeker, *duidelijkheid* vragen en duidelijkheid bieden kan de eenheid dienen, maar niet *alleen* duidelijkheid. Minstens even belangrijk is een goed *gesprek*. Ook een klaar geluid raakt onklaar als het niet gehoord wordt.

R. ter Beek

Dit is het laatste artikel in deze rubriek over de agenda van de samensprekingen tussen de Christelijke Gereformeerde en de Gereformeerde Kerken. Het eerste ('Enigheid voor eigenheid'), over de toeëigening van het heil, verscheen in het nummer van 17 april. Vorige week ('Interkerkelijke kritiek') ging het over de christelijke gereformeerde kritiek op 'de hantering van het belijden inzake de kerk' in de Gereformeerde Kerken.

Verwijzingen zijn gegeven bij het eerste artikel. De in het begin genoemde brief van de synode van Arnhem 1981 aan de Christelijke Gereformeerde Kerken is te vinden in de Acta, art. 169; hij is ook (samen met een historisch overzicht van het contact tussen de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken) afzonderlijk uitgegeven: Het Woord laten staan. Een oproep tot keuze, Haarlem [1981]. Het Akkoord van kerkelijk samenleven van de Nederlands Gereformeerde Kerken is uitgegeven door het moderamen van de Landelijke Vergadering Breukelen 1982.

Anti-subjectivistisch

De gereformeerde positie met betrekking tot de toeëigening van het heil is negatief het beste te omschrijven als *anti-subjectivistisch*. In de loop van de geschiedenis hebben wij eerder dan de christ.-gereformeerden de gevaren van het piëtisme en het religieus subjectivisme onderkend. Met grote dankbaarheid zijn hier vele namen te noemen, o.m. van Helenius de Cock, G. Doekes, M. Beuker, J. Kok, T. Bos, J. van Andel, ook wel van H. Bavinck, eveneens van J.C. Sikkel, K. Sietsma, van D. van Dijk, S. Greijdanus en K. Schilder en hun leerlingen.

Het subjectivisme is teruggewezen in de beschouwing van de gemeente. van hei verbond en de beloften van het verbond met de tekenen daarvan, doop en avondmaal. De *belofte* van God wordt verkondigd aan de *gemeente* van God! Die belofte is betrouwbaar, omdat de Here dat is. De grond van liet geloof ligt niet in de gelovige (dat geldt trouwens ook met betrekking tot de Schrift!). maar in het beloftewoord zelf, ook in de sacramentele verzegeling daarvan.

Hoeveel blijdschap en zekerheid van her geloof is bewerkt doordat in prediking en pastoraat her subjectivisme krachtig werd teruggewezen! Voortdurende waakzaamheid blijft hier nodig, zeker nu het subjectivisme in nieuwe gestalte een nieuwe bedreiging vormt (alweer: ook in de Schrift-beschouwing!).

Maar het is goed ons ook te realiseren, dat een anti-positie ('*anti-subjectivistisch*') ook gevaren in zich bergt. In concreto: men ziet maar één 'vijand' en kan daarop gefixeerd raken.

Laat ik hier een persoonlijke herinnering mogen invlechten. Een. Het betreft één van mijn beste ouderlingen, die ik mocht kennen in de gemeente van Bunschoten-Spakenburg. Zijn leven lang was hij opgetrokken tegen de piëtistische ondermijning van de zekerheid van het geloof. Hij wist op huisbezoek het rechte woord te spreken en was voos zeer velen een grote steun in de strijd om de geloofs-zekerheid. Eens zei hij mij naar aanleiding van een huisbezoek bij een gezin, waar dat religieus subjectivisme nu eens niet de grote vijand was, zoals in honderden andere gevallen: 'eigenlijk wist ik niet goed, wat ik hier aan moest snijden'. Maar ik kende 'toevallig' die gezins-situatie vanuit een heel andere invalshoek en ik wist maar al te goed, hoe leden van het gezin aan bittere aanvechting bloot stonden en daarin dreigden te bezwijken. De gevaren van het piëtisme hadden ze wel door, maar de stem van 'de Icer der godsvrucht' (1 Tim. 6 : 3) klonk voor sommigen zwakker en zwakker. Dan moet je goed weten, dat in prediking en pastoraat de éne dienst (want het blijft een éénheid!) een strijd op vele fronten noodzakelijk maakt.

Een ander voorbeeld. dat ons dichter brengt bij het thema van de toeëigening van het heil.

In de strijd tegen het subjectivisme is binnen de Gereformeerde Kerken wezenlijk geworden, dat de kinderen van de gelovigen gezien worden in hun rechts-positie: zij zijn aangenomen tot kinderen van God. Dat is in de doop ook aan hen verzegeld. De taal van het doopformulier is de taal van het geloof der gemeente geworden. Het is ook een machtige realiteit! Want we hebben hier te doen met

de *beschikking* van de God van de genade. Maar alles is daarmee niet gezegd. Terecht heeft prof. W. Kremer van Apeldoorn er op gewezen dat de positie die de kinderen in het Verbond ontvangen niet wegneemt dat bij hen ook (zoals hij het noemde) de Adam-positie is: 'in zonden ontvangen en geboren'. Het één is er en het ander. Dat is de realiteit van de verbondsgemeente. Zouden we dat vergeten of laten ondersneeuwen, dan zouden we idealistisch over de kinderen gaan denken en vanuit een werkelijkheids-vreemd idealisme die kinderen benaderen tot hun schade! De noodzaak van de nieuwe geboorte, ook voor kinderen van het Verbond, moet helder voor de aandacht blijven! Daarom was het goed. dat prof. Greijdanus kort na de Vrijmaking er in een rectorale rede aandacht voor vroeg, dat het Nieuwe Testament, als het over 'kinderen' of 'zonen' van God gaat, een genuanceerd woordgebruik kent. Binnen dat woordgebruik is duidelijk de lijn van de door God geschonken rechtspositie: we zijn tot 'zonen van God' *gesteld* binnen het rechtskader van het Verbond. Maar tegelijk is duidelijk de lijn van het kinschap uit de kracht van de nieuwe geboorte. Zo wees hij in deze rede op het onderscheid dat Christus in zijn gesprek met de Farizeeën in Jnh. 8 maakt tussen het nageslacht van Abraham zijn en het kinderen van Abraham zijn: in een twistgesprek zeiden de Farizeeën: 'wij zijn Abrahams zaad', Joh. 8 : 33. 'De Here zei: Ja, dat is waar, maar daarmee alleen is het niet klaar. Ik weet, dat gij Abrahams zaad zijt, Joh. 8 : 37. Maar meen nu niet, dat uit die betrekking tot Abraham en uw derhalve deelachtig zijn van Gods verbond met Abraham voor u zonder meer heil toevloeit (–) Integendeel, dat kan en zal zo zijn, wanneer gij ook innerlijk kinderen van Abraham zijt. Indien gij Abrahams kinderen waart, zo zoudt gij ook de werken van Abraham doen, Joh. 8 : 39' (*De openbaring Gods in het Nieuwe Testament over zijn genadeverbond*, 25).

Het is geen wonder dat prof. Greijdanus licht afstand nam van een boekje voor de jeugd, dat kort na de Vrijmaking verscheen onder de titel *Jij, Gods kind*. Dat was niet, omdat hij wilde ontkennen de waarheid van het boekje en de titel. Maar een waarheid kan ook teveel uit het geheel van haar context worden losgemaakt. Dan kan een gerechtvaardigd anti-subjectivisme dreigen om te slaan in objectivisme. De toezegging van het heil in de belofte van het verbond en van het evangelie zou dan de toeëigening vanzelfsprekend maken. Het is onjuist en onbillijk te zeggen, dat de prediking in de kerken ná de Vrijmaking de geestelijke spankracht verloren zou hebben, omdat ze aan het objectivisme ten slachtoffer zou zijn gevallen. Daarvoor was er teveel diepe aandacht voor het appèl van het geloof, dat altijd door tot de gemeente behoort uit te gaan, om toe te eigenen wat 'in Christus' geschonken is. Er was ook – juist in deze prediking die in de strijd van de Vrijmaking door de strijd tegen het subjectivisme gelouterd was – teveel ontzag voor de dreiging, die in het Verbond een wezenlijke plaats heeft en voor de aanzegging van de wraak van het Verbond bij afval van de levende God. Juist in deze waarschuwendende momenten in de prediking – in dat in de context van de concrete heiliging van de gemeente – hebben de prediking gelukkig bewaard voor verstarring in het objectivisme, want de gemeente is: *werkplaats van de Heilige Gees*!

Om zijn toeëigenend werk gaat het daarom in die prediking!

Dat moet onze aandacht verder hebben.

J. Kamphuis

WIE KAN EEN KERKLIED DICHTEN?

Kritiek op onze psalmberijming

Een kerklied maken is een handwerk, dat je uitsluitend aan dichters kunt toevertrouwen. Met die stelling van Jan Smelik zijn we in het vorige artikel geëindigd.

In principe stem ik daarmee in. Maar dan is direct de vraag relevant: hoe herken je de bevoegde kerklied-dichter?

Jan Smelik zoekt een antwoord op die vraag door eerst de psalmberijmingen van het Gereformeerde Kerkboek te beoordelen. Hij constateert, zonder dat gedocumenteerd aan te wijzen, een groot verschil tussen de berijmingen die uit het Liedboek overgenomen zijn en de andere. Hij schrijft: 'Naast uitstekende berijmingen staan er helaas teveel poëtisch levenloze producten in de psalmbundel. Tijdens het zingen voel ik te vaak Haspers rationele adem in mijn nek'.

Bij deze kritiek kan ik me best het een en ander voorstellen. Ook ik zie een groot verschil in kwaliteit. Berijmingen als die van Psalm 51, 90 en 103 zijn niet te vergelijken met bijvoorbeeld die van Psalm 25 of 27. Maar ik ben wel van mening dat de kritiek van Smelik te weinig rekening houdt met alle facetten, die bij de totstandkoming van onze psalmbundel een rol hebben gespeeld.

Vergeet bijvoorbeeld niet dat de synode van Heemse de ruimte had een selectie samen te stellen uit het Liedboek. Dat betekent in de eerste plaats dat berijmingen, waarop inhoudelijk kritiek te oefenen is, geen plaats in het Gereformeerde Kerkboek gekregen hebben. Ik veronderstel niet dat Smelik daar kritiek op heeft. Maar verder zal het duidelijk zijn dat, als gevolg van die selectie, het beste uit het Liedboek een plaats heeft gevonden in ons kerkboek, waardoor de kloof logischerwijze alleen maar groter is geworden. Daar waar de synode voor andere berijmingen gekozen heeft dan die uit het Liedboek, is die keuze keer op keer beargumenteerd. Natuurlijk zijn er altijd een aantal gevallen, waarbij je persoonlijke oordeel anders uitvalt. Ik weet zelf als weinig anderen dat een keuze tegen de Liedboekversie vaak ten koste is gegaan van de poëtische zeggingskracht. Een klassiek voorbeeld daarvan is de berijming van Psalm 22. Maar ik ben er ook van overtuigd dat hij ander beleid, over heel & linie genomen, de psalmbundel niet belangrijk aan kwaliteit gewonnen zou hebben.

Dat heeft minstens drie redenen.

1. Gereformeerde Kerken hebben zoveel eerbied voor het Woord van God dat zij alleen berijmingen willen selecteren, die dat Woord zuiver weergeven.
2. Een Liedboekberijming moest integraal aanvaard of verworpen worden. Ten aanzien van andere berijmin-

gen was overleg met de dichters of hun erflaters over correctie mogelijk.

3. Het is een illusie te menen dat wij in eigen kring k-schikten over dichters die in staat zouden zijn berijmingen te maken op het niveau van de Liedboekdichters.

Om deze redenen vind ik de kritiek op het beleid van de kerken niet terecht. Ik denk dat we het beste hebben bereikt wat in de gegeven omstandigheden mogelijk was. En daarom zou ik graag willen dat critici, wanneer ze beargumenteerde en gerechtvaardigde kritiek uiten, ook eens van waardering daarvoor blijf geven.

Een nieuwe gezangenbundel?

Het leeuwendeel dan Jan Smeliks artikel gaat echter niet over de psalmen in het Gereformeerde Kerkboek, maar over de gezangen.

Hij heeft hetzelfde gedaan, wat ook ik eens heb ondernomen: een onderzoek plegen naar het kerkelijk beleid dat uiteindelijk de bundel van 41 gezangen heeft geproduceerd. Ik ben het met Smeliks conclusie hartgrondig eens: al die acta, inclusief de brede rapportage van deputaten, hebben bedroefd weinig opgeleverd. Natuurlijk interesseert het je dan wat daarvan de oorzaak is.

De bestaande bundel van 29 gezangen was nodig aan herziening toe. Daarnaast was het mogelijk een selectie te maken uit de honderden liederen van het Liedboek. En bovendien: andere kerken hebben, al gaande op hetzelfde traject, wel kans gezien om hun liederenbundel te vernieuwen. Ik denk bijvoorbeeld aan wat Jac. Lelsz schrijft over het beleid van de Christelijke Gereformeerde Kerken: 'de charme van een enigszins ongeregelde zangcultuur'. Ons is dat eigenlijk niet gelukt.

Omdat ik de kritiek van Smelik deel, zoek ook ik naar oorzaken die het kerkelijke beleid verklaren.

Enerzijds wrekt zich nog steeds de diepgewortelde vrees binnen de kerken voor het vrije lied. Hoewel reeds op de synode van Arnhem-1930 een voortreffelijk rapport is verdedigd, dat ruim opening geeft aan het aanvaarden van vrije liederen, hebben we nagelaten daarmee in de gemeenten goede 'public relations' te verrichten.

Aan de andere kant wordt het onderzoek bemoeilijkt omdat de deputaten van na de Vrijmaking zich slechts in algemene termen hebben uitgelaten over de vraag waarom zij geen bredere keus uit het hectaande materiaal hebben kunnen maken.

Eén argument noemt Smelik: deputaten hebben volgens hem naar liederen gezocht die binnen de liturgie een 'ant-

woord-fiinctie' zouden moeten vervullen. Om die reden zouden in ieder geval alle bijbel-liederen uit het Liedboek afgeval- len zijn.

Ik kan er twee andere redenen aan toevoegen:

De door de synode van Arnhem 1981 benoemde deputa- ten hebben de opdracht om 'om te zien naar berijmingen van Schriftgedeelten' zo geïnterpreteerd. dat zij alleen maar berijmingen hebben beoordeeld die vanuit de ker- ken aan hen zijn aangeboden. Met andere woorden: de deputaten hebben zelf geen actie meer ondernomen, hoe- wel hun dit door de kerken uitdrukkelijk was opgedragen. De synode van Heemse 1984/85 heeft zich hierbij niet zonder meer neergelegd. Maas toen ter synode gepoogd is alsnog een onderzoek in te stellen naar Schriftberijm- ings, is wel besloten alleen het materiaal te beoordelen dat in de loop der jaren vanuit de kerken bij de deputaten was binnengekomen. Over dit voorhanden materiaal oordeel- de de synode: ongeschikt voor de eredienst. Wit deze gang van zaken blijkt dat ter synode geen debat is ge- voerd, waarin bestánde Bijbellieder en of Schriftberij- mingen met name en inhoudelijk zijn besproken.

En verder hebben deputaten ook liederen afgewezen, wanneer zij van oordeel waren dat de inhoud ervan al er- gens anders werd verwoord. Om een voorbeeld te noe- men: het gezang 'O God, die droeg ons voorgelacht' is dan niet nodig omdat we Psalm 90, het lied van Mozes al hebben.

In het licht van het bovenstaande ben ik van oordeel dat we alleen verder komen wanneer we als kerken deze en andere voorvragen opnieuw met elkaar doorspreken. Daarom pleit ik voor een deputaatschap voor een nieuwe bundel kerkliederen, dat als eerste opdracht krijgt om het beleid van de kerken kritisch door te meten, met de he- doeling een nieuwe start te maken.

Op basis van nieuw vast te stellen beleid kan het dan tot aanbeveling komen van liederen. die we nu tot onze scha- de laten liggen. Laten we deze weg niet blokkeren met het argument dat de periode van 'negen jaar na Heemse' te kort is om de gezangenbundel open te breken. Eén van de nieuwe beleidslijnen zou bijvoorbeeld best kunnen zijn dat je niet moet uitgaan van een gesloten liedboek, dat generaties lang vastligt.

Voetangels en klemmen

Overigens moeten we niet denken dat nieuw beleid ge- makkelijk tot resultaat leidt. Met veel van wat Jan Smelik schrijft, ga ik mee. Maar toch zal blijken dat we op be- paalde punten van mening verschillen wanneer een nieu- we bundel moet worden samengesteld.

Ik denk dat we dat niet erg moeten vinden. Er is ook altijd spanning geweest tussen de Liedboek-dichters en de de- putaten uit de kerken die hen begeleidden. We kunnen wat dat betreft veel leren van wat we van Ad den Besten in het vorige artikel hebben doorgegeven.

Er is aan de ene kant hei standpunt, dat door Lutsen Kooistra wordt verwoord in zijn bijdrage aan de bundel Weerklank: 'schoonheid/kwaliteit van kerkmuziek wordt

ten diepste niet gevonden in de 'regeltjes van de kunst' volgens welke Bach, de grote Bach, de maat mag slaan bij de hemelse muziek (Lied 265) en volgens welke op aarde Joh. de Heer de mond kan worden gesnoerd, maar in de wijze waarop mensen in hun eigenheid uitdrukking kunnen geven aan hun geloof – voor zich zelf, voor el- kaar en voor God'.

Radicaal daartegenover staat prof. dr. J.W. Schulte Nord- holt: 'Met alle eerbied voor de vroomheid van Johannes de Heer (...) beweer ik dat de liederen van de befaamde harmonium-evangelist uit Rotterdam niet op dezelfde waardenschaal konden worden gewogen als de liederen van Guillaume van der Graft omdat het in het ene geval ging om uitgesloten teksten, in het andere geval om oor- spronkelijke gedichten die verrasten en aan het denken zetten'.

De eerlijkheid gebied te zeggen dat ik mij, mét Jan Sme- lik, meer bij het standpunt van Schulte Nordholt thuis voel dan bij dat van Kooistra. Maar op die schaal moet natuurlijk wel sprake zijn van enige gradatie. De vraag is alleen: hoe geef je die aan!

Beleid gevraagd

We willen met elkaar komen tot een verantwoorde gezan- genbundel voor kerkelijk gebruik. Om dat doe i te berei- ken is een duidelijk, welomschreven beleid nodig.

Behalve de regel dat liederen schriftuurlijk verantwoord moeten zijn, zal er meer duidelijkheid moeten komen over de onderscheiden functies van het lied in de ere- dienst.

Maar ook zal aan alle liederen de eis gesteld moeten wor- den dat zij poëtische zeggingskracht hebben. Dat is een nuance op de 'regel van Smelik'. Ik ben namelijk van mening dat de geschiedenis bewijst dat dichters niet per definitie goede liederen schrijven en ook dat niet-dichten als bij toeval een poëtisch mooi lied kunnen maken. Het Liedboek geeft er zelf voorbeelden van. Van de eerste mogelijkheid hebben we in het vorige artikel een voor- beeld gegeven. Wat die toevalstreffers betreft denk ik aan het lied van Pieter Dinus Kuiper, dat als Gezang 24 in ons kerkboek staat, en aan Lied 476 uit het Liedboek van C. Rijnsdorp. Zij zijn aangezet tot het maken van liedteksten omdat ze beiden deel uitmaakten van het Deputaatschap bij de totstandkoming van de Honderdnegentien Gezan- gen, terwijl de laatste bovendien deputaat was bij de sa- menstelling van het Liedboek voor de Kerken. Met ande- re woorden: het is niet uitgesloten dat een deputaat, zonder uitgesproken dichter te zijn, een acceptabel lied produceert!

Overigens ben ik, met Smelik, van mening dat zij die moeten oordelen over het opnemen van liederen in een bundel, zeer terughoudend moeten zijn met het zelf pro- duceren van vruchten voor dat doel. Dus, als je aandrang voelt om liederen te schrijven die de kerk wil zingen, dan moet je niet over je eigen werk gaan meebeslissen.

Hetzelfde motief dwingt, dit even terzijde, trouwens ook de redactie van De Reformatie tot zelfonderzoek: als er

een kandidaat-kerk lied wordt aangeboden, wie beslist er dan of het voldoende kwaliteit bezit om tot publicatie over te gaan?

Een oordeel over dichterlijkheid blijft moeilijk

Wanneer de wen.; wordt geuit **onze** gezangenbundel uit te breiden denkt men vaak in **twee** richtingen. Aan de ene kant moet **gekeken** worden naar wat in de loop **van** de tijd elders in gebruik is genomen. Aan de andere kant is er ook de **wens** om het werk van hedendaagse dichters een plaats te geven.

Ik denk **dat** die eerste mogelijkheid nog het makkelijkst te realiseren **valt**. Wij lopen immers behoorlijk achter de 'anderen' aan. Het Liedboek is een bron, die uiterst deskundig is beoordeeld. Wat **daarvan** geschikt is voor de gereformeerde eredienst. kan gemakkelijk overgenomen worden. Ik **verwijs** naar wat Ria **Borkent** nog onlangs in dit blad daarover heeft **geschreven**. Verder **km** ook **gekeken** worden **naar war** binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken in gebruik is.

Met betrekking tot nieuwe liederen ligt de zaak veel ingewikkelder. De vraag is of wij wel voldoende kwaliteit in huis hebben om zelf liederen te maken, die aan hoge poëtische eisen voldoen. Ook Jan **Smelik** stelt die vraag aan het eind van zijn artikel.

Daarbij speelt het dilemma **dichter/deputaat** eigenlijk geen rol. Op 28 juli 1986 heeft **Schulte Nordholt** ons Gereformeerd Kerkboek gerecenseerd in *Trouw*, onder de veelzeggende titel: 'Vrijgemaakten gaan met kerkboek geen enkel perk te buiten'. Over de **bundel** van 41 gezangen zegt hij het volgende: 'Ook hier weer **dezelfde** voorzichtigheid, de bekende stukken die in de negentiende eeuw hij de **hervormden** geliefd waren, een heel enkel nieuw lied. vervelende berijmingen van de tien geboden en de geloofsbelijdenis, twee **allebei** onbevredigende vertalingen van *Een vaste burcht* **en** nog zo een en ander. Haast niets dat **verrassend is** of poëtisch de moeite waard. Dat geldt voor de taal zowel als **voor** de toon. (...) Al met al, een kerkliederenboek, dar wel heel angstvallig binnen de perken en palen van de traditie is gebleven en dat, als het daar eens **huiten** komt, als het eens een teen in **het** koude. onstuimige water van de poëzie steekt, hem gauw weer terugtrekt. bevend van schrik'.

Dat is dus niet alleen een oordeel over Da Costa en Ten Kate, maar **onk** over Anka **Brands**, Lenze Bouwers en H.J. Schilder!

Wie zich dit **oordeel** van een **ter** zake deskundige aantrekt zal **dubbel** voorzichtig zijn **met** wat door dichters in **eigen** kring voor een nieuw kerkboek wordt aangeboden.

Ik blijf bij mijn mening dat nieuw werk uit eigen kring **eerst** de tijd **moet** krijgen om zich waar te maken. En dan niet alleen in **eigen** kring, maar ook daarbuiten op een of andere wijze geaccepteerd moet worden.

Daarom **doen we** er goed aan, als het gaat om uitbreiding van de bundel. vooreerst te volstaan met te kiezen wat elders op beproefde wijze de toets der kritiek heeft doorstaan.

Laten we gerust zijn: daaronder is genoeg poëzie om een prachtige bundel te **maken**.

H. Folkers

Dit (en het vorige) artikel is tegelijk een bespreking van Anne Schipper (red.), 'Weerklank: Dichter en gemeente: aspecten van een wederkerig relatie'. Jaargang 10. nr. 40 van *Woordwerk*. Weerklank. Schans 37, 4251 PW Werkendam.

Ondanks het feit, dat het dagelijks bestuur van het damescomité bibliotheekfonds T.U. te Kampen, de concept-brief ze nauwkeurig mogelijk heeft gelezen, is in de publikatie: 'De bibliotheek heeft ook UW steun nodig' een zin blijven staan, die het N.D. ertoe bracht te schrijven, dat de steun aan de bibliotheek afneemt.

Niets is echter minder waar. De bedoelde zin is deze: 'De boeken worden duurder, terwijl de inkomsten gelijk blijven of in sommige provincies iets dalen'. De woorden: 'of in **sommige provincies** iets dalen' **hadden er niet** mogen **staan**. Het is **wel** zo, dat de inkomsten de laatste jaren ongeveer gelijk blijven, maar van DALLING **is** in geen enkele provincie sprake. De inkomsten van elke provincie variëren jaarlijks: het ene jaar **wat** meer, het volgende jaar iets minder, maar het totaalbedrag aan inkomsten is nog in geen enkel jaar achteruit gegaan. Wel is het in verband met het duurder worden van de boeken noodzakelijk, dat de inkomsten zo mogelijk omhoog gaan. Er zou heel wat **ge-**wonnen zijn als ALLE kerken en ALLE kerkleden meededen aan de acties, die plaatselijk gevoerd worden.

Namens het damescomité
J.C. Scheele-Faas, presidente

Eigenlijk moet je zo'n synode meemaken, om te weten wat het is.

Vol goede moed neem je kennis van de stukken en de zaken die op de synodetafel zijn gelegd. Maar geleidelijk aan kom je er dan achter, dat er maar weinig vragen zijn waar je eenvoudig *ja* of *nee* op kunt zeggen. Want alles heeft al een uitgebreide voorbehandeling gehad, als ik me zo even mag uitdrukken.

Es zijn zaken bij die herziening vragen van eerdere synodebesluiten; dat betekent een nazoeken van de ene acta na de andere, om te weten wat er allemaal al besloten werd én waarom.

Verder zijn er ook rapporten van de werkzaamheden van tal van deputaatschappen, over betrekkingen met het buitenland, de Theologische Universiteit en noem maar op. Veel kennis van zaken en ervaring liggen daarin opgeslagen. Een deputaat weet vaak veel meer van zijn werk dan het gemiddelde synodelid. Toch zijn de kerken geroepen de verrichte arbeid te beoordelen. Dat betekent diepgaande studie voor menigeen, maar toch, dat het zó de goede manier is, daaraan twijfelt niemand.

Vervolgens zijn er nieuwe zaken en voorstellen, die in de kerkelijke weg zijn voorbereid. Dat betekent evenwel, dat er al drie keer een kerkelijke schaaft overheen is gegaan, elk met zijn eigen reden. En nu zal de synode de laatste puntjes op de i moeten zetten, als zij tenminste met die voorstellen instemt.

En dan, last but not least, zijn daar ook de appèlzaken. Wat daarin naar voren komt is ook een aspect van ons kerkelijk leven. De ware kerk is nog geen volmaakte kerk, dat zien we dan weer duidelijk. Deze zaken echter zijn al van kerkeraad naar classis gegaan, soms meerdere keren; vervolgens naar de particuliere synode; en nu liggen ze dan op de generale synode. Daar past meestal geen paperclip meer omheen. Toch is er – terecht – de volle bereidheid om in deze zaken de helpende hand te bieden (mits van het appelrecht geen misbruik werd gemaakt, dat gebeurt ook helaas). De generale synode mag dan de meeste vergadering zijn, maar zij torent niet hoog boven het kerkelijk leven uit. Integendeel, zij is bereid tot dienstbetoon.

Zodoende was er in de afgelopen week veel studietijd achter de gesloten deuren van de commissies.

Slechts één keer gingen de deuren open voor een publieke zitting, maar toen was het ook de moeite waard.

Op donderdag 22 april besloot de generale synode, in aanwezigheid van hoogleraren en curatoren, aan prof. drs. H.M. Ohmann emeritaat te verlenen per 1 september 1993, en wel op de meest eervolle wijze. Vervolgens benoemde de synode als zijn opvolger drs. G. Kwakkel tot hoogleraar Oude Testament. Drs. G. Kwakkel is momenteel universitair docent in de oudsemitische filologie en

cultuurgeschiedenis van het Oude Nabije Oosten.

Een historisch moment, zowel voor de hoogleraar die zijn werk gaat neerleggen als voor hem die werd benoemd.

Bij die gelegenheid ging er een klein boekje open over het werk van een hoogleraar. Zijn arbeid bestrijkt een wijd terrein, waarop veel aan de hand is. Hij zal daarvan kennis moeten nemen, hij zal de confrontatie moeten aangaan met tal van moderne theologieën en in die beantwoording ook leiding moeten geven. Tegelijk denkt de predikant die hoogleraar werd in zijn hart nog wel met weemoed terug aan de tijd, dat hij in de pastorie woonde en het kerkelijk leven van daaruit meemaakte. Hoogleraar zijn is ook wel eens een eenzaam bestaan, zo hebben wij begrepen.

Daarom, bij een benoeming past een hartelijke felicitatie, en die wil ik hierbij ook uitspreken, zowel aan drs. Kwakkel zelf als aan prof. Ohmann met diens opvolger. Het is een eer door de kerken geroepen te worden tot dit werk.

Maar bij deze felicitatie voegen wij meteen ons gebed, de voorbede die ook blijven zal, om kracht en wijsheid, geloof en liefde, om zó dit werk te kunnen doen en hei te kunnen volhouden.

En vóór alles zijn wij God dankbaar, dat Hij ons steeds weer mensen geeft die tot deze taak bekwaam zijn.

Tot zover deze keer. Ik hoop u nader te informeren.

B. Luiten

Gereformeerde Kerk-Eindhoven

Ontdek ons mooie Brabant!!

Tijdens de zomervakantie stelt de gemeente gedurende 2 weken een woning ter beschikking aan de predikant of student met preekconsent die op de zondagen 1 en 8 augustus 1993 wil voorgaan in de morgen- en middagdienst.

Inlichtingen kunt u krijgen bij:

A. Rietema-Wiersema

☎ (040) 83 86 00

GEREFORMEERDE STUDENTEN OP ZOEK NAAR GOD? EEN REACTIE

De recensie van drs. **J.H.Smit** over de paascongresbundel *Geloof in Europa* heeft mij opnieuw pijnlijk bewust gemaakt van het feit, dat je niet voorzichtig genoeg kunt zijn. Wanneer je actuele problemen op een nieuwe manier probeert te doordenken, moet je ieder woord wegen. Om één of andere reden wordt in onze kring ieder kritisch woord gemakkelijker misverstaan dan begrepen. Wanneer je een gedurfde uitspraak doet, moet je altijd veel uitleggen: wat je er mee bedoeld hebt en vooral wat je er niet mee bedoeld hebt.

Smit geeft in zijn recensie van de genoemde bundel een genuanceerd beeld van het geheel en een openhartige kritiek. Ik heb dat bijzonder gewaardeerd. Zijn eindoordeel over de gehele bundel was negatief. Teveel zou de bundel de oplossingen voor de crises in het westerse denken binnen de cultuur en de filosofie zelf zoeken en teveel zou afscheid zijn genomen van het eigen gereformeerde erfgoed. Daartegenover wijst Smit op het 'Sola Gratia' van de reformatie.

Smit bedoelde daarmee zeker niet de gereformeerde traditie als een massief bolwerk. Integendeel. Nadrukkelijk keert hij zich tegen het mogelijke misverstand, dat hij een andere intentie voor zou staan dan de bundel. Wat hij bedoelt geeft hij weer met de volgende woorden: 'Ik wil hier beslist niet pleiten voor de traditie als heilig huis of onwrikbaar monument'. Waar hij zich wel tegen keert is het zich afsluiten voor de mogelijkheid om de traditie in te brengen 'in de beantwoording van vragen n.a.v. het post-inodernisme'. En even verder: 'Ik doel hier met dit "inbrengen" op een actief bezig zijn met dit erfgoed. Dit "actief bezig zijn met" blijft achterwege in de bundel'.

Ironisch genoeg vindt Smit het door mij afgegeven interview – in dezelfde bundel afgedrukt – representatief voor deze teneur. Ik noem dit ironisch, omdat de aanleiding tot dit interview alles met mijn kritiek op de opzet van het paascongres te maken had. De organiserende commissie had mij voor een interview uitgenodigd, omdat ik mij tot tweemaal toe in een telefoongesprek nogal kritisch had uitgelaten over de opzet van het congres. In die gesprekken heb ik erop gewezen dat er voor de vragen die op het congres gesteld worden goede aanknopingspunten te vinden zijn binnen de gereformeerde traditie zelf, waarbij ik vooral de Reformatie Wijsbegeerte op het oog had. Blijkens de recensie van Smit is deze bedoeling nauwelijks overgekomen. Wat is er misgegaan?

De door mij geuite kritiek op de opzet van het paascon-

gres verschilt van die van Smit. Mijn zorg was niet zozeer dat in deze opzet afscheid werd genomen van de gereformeerde traditie. Integendeel: de commissie werd juist gemotiveerd door het zoeken naar de authentieke kern van die traditie. Daarbij had men echter het gevoel niet om een belangrijk stuk kritiek op die traditie heen te kunnen. Ik deel dat gevoel. Waar ik in mijn opmerkingen tegenover de organiserende commissie vooral op wilde wijzen, is dat er voor deze kritiek goede aanknopingspunten bestaan binnen de gereformeerde traditie. Om de authentieke kern van onze eigen traditie te vinden had men in mijn ogen niet zozeer de blik naar buiten hoeven richten, maar meer ook binnen de eigen gereformeerde traditie naar vruchtbare aanzetten kunnen zoeken. Om dat gezichtspunt te verduidelijken heeft de paascongrescommissie mij tot een gesprek uitgenodigd.

Wanneer ik Smits beoordeling van het interview leer, herken ik niets meer van deze bedoeling. Hij plaatst het 'schokkende' interview helemaal binnen de teneur van de gehele congresbundel. Deze teneur typeert Smit met de woorden, dat in de bundel een 'wissel (...) genomen wordt', namelijk dat voor de oplossing van de problemen in de moderne cultuur het 'a priori van her geloof in de God van de bijbel' als ontoereikend zou worden afgewezen. Afgezien van de vraag of hij daarmee de bedoeling van de bundel correct weergeeft, is het mij een raadsel hoe hij zo'n afwijzing uit mijn interview heeft kunnen aflezen. Laat ik daarom mijn bedoelingen wat nader aangeven.

Wat is de kritiek die in de opzet van het paascongres op de gereformeerde traditie naar voren komt en die ik in grote lijnen deel en heb ondersteund in het interview? Ik wil in dit verband wijzen op de eenzijdige nadruk die in deze traditie wordt gelegd op de objectiviteit van de Openbaring van de helijdenis en van de bijbelse normen of meer algemeen: de nadruk die wordt gelegd op de objectiviteit van de leer. Wat daardoor in de verdrukking komt is de meer subjectieve kant: het leven. Ik wil hiermee niet zeggen dat de gereformeerde traditie een scheiding van leer en leven bepleit. Integendeel. Al evenmin wil ik alle nadruk leggen op de subjectieve kant: ik ben fel gekant tegen ieder subjectivisme. Ik wil slechts wijzen op het feit dat de verhouding tussen leer en leven binnen de gereformeerde traditie vaak op een specifieke en eenzijdige manier gedacht wordt. Het leven denken wij dikwijls als de weerbarstige, zondige praktijk, die zich aan

het objectieve gezag van de leer of de bijbelse norm dient te onderwerpen (zo goed en zo kwaad als dat gaat). Mijns inziens heeft het ontstaan van deze zienswijze alles te maken met een overschatting van het menselijk denken. De leer is nu eenmaal verstandelijk doorzichtiger dan het leven. De leer is gemakkelijker te beheersen en voor een groot deel verstandelijk te doorzien. Het leven daarentegen is dikwijls gespleten, tegenstrijdig en wordt geleid door ondoorzichtige motieven en belangen. Deze eenzijdige, verstandelijke manier van denken is in uiterste consequentie fataal. Een fataliteit die door veel kritische jongeren aan den lijve ervaren wordt. Voor veel van deze jongeren bestaat de indruk dat de leer afstandelijk, **dogmatisch** en vooral ook 'onbespreekbaar' is, terwijl 7ij in hun persoonlijke leven – zeg maar: privé – ervaren dat bijna alles kan en mag. Deze ervaring komt niet alleen voort uit het feit dat ons privéleven zich tegenwoordig grotendeels aan sociale controle onttrekt, maar ook uit het feit, dat wij elkaar tegenwoordig steeds moeilijker persoonlijk op elkanders levensstijl aanspreken. Deze spanning tussen leer en leven en het voelbare gebrek aan radicaliteit roept voor veel jongeren de vraag op of we in ons gereformeerde geloofsleven nog wel aan de essenties van het geloof toekomen.

Om een voorbeeld te noemen; wij spreken in onze kring graag en veel over het gezag van het Woord van God. Onder dat gezag verstaan wij in ieder geval dat de bijbel 'van kacht tot kacht' waar is. Toch is dit **gezag** theoretisch, verstandelijk veel gemakkelijker waar te maken dan praktisch. Tegenover Kuitert beweren wij met stelligheid dat de slang in het paradijs echt gesproken heeft en dat de Christus werkelijk uit een maagd geboren is. Maar wat te zeggen over het gezag van de Schrift, wanneer er staat dat wij ons nog moeten uitrukken als het ons tot zonde verleidt? Er zijn slechts weinigen onder ons die het gezag van de Schrift hier letterlijk nemen. En dat terwijl dit gezag ons op dit punt veel persoonlijker raakt dan wanneer het gaat om het spreken van de slang in Genesis 3.

Met dit voorbeeld wil ik geen zaken tegen elkaar uitspe-len. Ik noem het voorbeeld niet om te beweren dat de slang nooit gesproken kan hebben. Ik vind dat zelfs een belachelijke bewering. Voor God is niets onmogelijk. Het enige dat ik aan de orde wil stellen is de onbalans tussen leer en leven of tussen theorie en praktijk, die hieruit naar voren komt. Het kast mij meer moeite te geloven in het wonder van de persoonlijke vergeving van schuld, dan in de vraag of de slang gesproken heeft. Dat komt omdat het gezag van de Schrift mij hierin persoonlijker raakt. Het raakt mijn eigen leven. Het dringt mij tot bekering. En hei is deze bekering die wij door de genoemde onbalans in onze traditie een beetje zijn kwijtgeraakt. Nee, niet op theoretisch niveau. Iedereen weet wel dat er van hem dagelijkae bekering gevraagd wordt. Maar wel op een meer praktisch niveau: het is iets dat voor ons persoonlijk moet gaan leven.

Waar het mij nu om gaat is te laten zien, dat de genoemde onbalans niet alleen het gevolg is van een gemakzuchtige en weinig principiële manier van leven, een soort verslapping van de moraal. Nee, zij is mede het gevolg van een bepaalde manier van denken. Door de overschatting van het verstandelijke en het rationeel beheersbare zijn wij geneigd het meer subjectieve en emotionele te verwaarlozen. Vaak gaan wij met de weerbarstigheid van de werkelijkheid en het leven om vanuit de leer. Vaak wapenen wij ons met de norm om de weerbarstige werkelijkheid te lijf te gaan. Deze manier waarop wij omgaan met de spanning tussen leer en leven is niet zozeer schriftuurlijk als wel psychologisch bepaald. Uit angst voor de onbeheersbaarheid van het leven verschansen wij ons bij voorkeur op het veilige terrein van de leer. Eén van de consequenties daarvan is, dat wij moeilijk om kunnen gaan met de negatieve aspecten van het leven: het lijden, de twijfel, onze schuld en schuldgevoelens, onze geloofsvragen etc. Wij stoppen al deze negatieve zaken het liefst weg om onze toevlucht te nemen tot de transparante zekerheden van de objectieve leer. Wij doen dat om het zo te zeggen niet zozeer uit geloof, maar juist uit kleingeloof. De angst om op een kwetsbare manier uit geloof te leven leidt ertoe dat wij ons verblijf zoeken in de leer.

Het zal duidelijk zijn dat ik tegen deze achtergrond in het interview meer vragen opwerp dan antwoorden geef. Ik doe dat niet omdat ik er lol in heb zekerheden onderuit te halen. Ik doe dat slechts om duidelijk te maken dat men op twee manieren zeker kan zijn: op een gelovige wijze en op een psychologische wijze. De laatste vorm van zekerheid is een valre en wordt door veel jongeren ook als een valse voorzien. Zij kunnen zich daarin niet thuisvoelen. Daarom heb ik ervoor gekozen in het interview voor de dag te komen met mijn vragen en mijn twijfels. Ik ben op zoek naar antwoorden in een onzekere, post-moderne tijd. Ik wil dat nadrukkelijk doen in het licht van het Woord van God en in binding aan de traditie. Maar ik kan dat ook slechts doen, wanneer ik op een eerlijke wijze ontsporingen in die traditie onder ogen kan zien en mag aanwijzen.

Eén van de kernpunten in de kritiek van Smit op het interview was de daarin verdedigde stelling dat de kritisch-rationele inzet van de moderne tijd onomkeerbaar is: 'Als Jan Hoogland bedoelt dat we de klok van de geschiedenis niet kunnen terugdraaien, dan is zijn opmerking over de onomkeerbaarheid van de geschiedenis een open deur. (...) Als hij dit niet bedoelt, maar wil wijzen op de onmogelijkheid om als christen aansluiting te zoeken bij de ideeën van voor de Verlichting, dan vind ik dat minder overtuigend.' Smit veronderstelt in het verlengde hiervan, dat ik mij niet zou herkennen in het 'Soln Gratia'-motief in ieder geval een gemakkelijk beroep daarop zou afwijzen. Deze indruk is echter radicaal in strijd met mijn werkelijke gevoelens. In het hele interview gaat het mij om niets anders dan het 'Sola Gratia'-motief. Waar ik slecht op wilde wijzen is het feit dat het in onze moderne situatie

zo geweldig moeilijk is dit motief helder te krijgen. In onze cultuur overheerst zozeer het perspectief van de beheersing, de controle van de werkelijkheid vanuit jezelf, dat de genade steeds meer achter de horizon verdwijnt. In hoeverre leven wij nog echt in afhankelijkheid van God? In hoeverre vertrouwen wij niet vooral op onze beheersing van de werkelijkheid: op ons klimaatonafhankelijke inkomen, op de gezondheidszorg, op onze verzekeringen, op onze oudedagvoorziening etc. etc. Wanneer ik zeg dat wij niet terug kunnen naar de voormoderne situatie, bedoel ik niets anders, dan dat wij in de moderne tijd als moderne mensen de genade moeten zien te hervinden. Anders gezegd: wij moeten in ons door en door beheerste en ingekaderde bestaan, waaruit iedere afhankelijkheid en ieder risico is weggebannen, weer een authentiek moment van overgave en afhankelijkheid ontdekken. En laten wij beseffen, dat dit geen gemakkelijke weg zal zijn en dat wij elkaar ervoor nodig hebben. Als we zo weer kwetsbaar kunnen worden voor elkaar, kan ook de kritische invalshoek die op dit paascongres gekozen is, vruchtbaar zijn voor verbetering van de kwaliteit van onze kerkelijke gemeenschap.

J. Hoogland

Dr. J. Hoogland is universitair docent wijsgerige antropologie aan de Erasmusuniversiteit te Rotterdam.

WOORDIWEERWOORD

WIE ZIJN WIJ EIGENLIJK? ANTWOORD AAN J. HOOGLAND

De reactie van dr. J. Hoogland op mijn bespreking van de congresbundel *Geloof in Europa* toont zijn bereidheid om met zijn gesprekspartners een extra mijl af te leggen. Hij gaat uit van de goede wil van de schrijvers in het debat en probeert de motieven boven tafel te krijgen. Ik vind het verfrissend dat hij zich nergens makkelijk van af maakt.

Zo heeft de paascongrescommissie volgens hem de gereformeerde traditie niet genegeerd, maar was zij juist op zoek naar de kern van die traditie. Ook ik deel in Hooglands welwillendheid als hij mijn positie t.a.v. de traditie zorgvuldig weergeeft.

Ik wil in deze reactie op het stuk van Hoogland drie dingen doen. Eerst ga ik kort in op zijn correcties van mijn bespreking. Vervolgens bespreek ik zijn hoofdbezwaar: de eenzijdige nadruk op de leer in de Gereformeerde Kerken. Tenslotte geef ik aan op welke punten er verder gepraat zou kunnen worden.

Bundel

Ondanks de goede toon, denk ik toch dat er op de correcties van Hoogland wel het één en ander af te dingen valt. Ik wil daar niet uitgebreid aandacht aan besteden omdat een nieuwe discussie over passages uit de bundel mij onvruchtbaar lijkt. Er is al veel over gezegd en we moeten na dit goed verlopen paascongres weer vooruit kijken.

Bovendien is Hoogland niet verantwoordelijk voor de inhoud van de bundel (m.u.v. het interview), noch voor de opzet van het congres. Uit de reactie van Hoogland blijkt dat mijn kritiek op de bundel vatbaar is voor nuancering en kritiek. Bepaalde dingen zou ik nu, na zijn reactie en de gesprekken op het congres, anders formuleren. Zo heb ik b.v. geconcludeerd dat (bewust) afscheid genomen werd van de gereformeerde traditie. Dit wil ik, na de reacties van Hoogland en Evink in het ND, uit de discussie nemen. Dat doe ik met name omdat dit verwijt makkelijk een eigen leven kan gaan leiden, als ik niet duidelijker omschrijf wat ik met de traditie en de waarde ervan bedoel. Bovendien kan afwijking van de traditie nooit een inhoudelijk argument zijn om een stellingname af te wijzen. Als Euther zich ten principale bij de traditie neergelegd had, dan hadden wij waarschijnlijk niet in een gere-

NIEUW!

Drs. H. Veldman

Licht en schaduw in de Lage Landen

Licht en schaduw in de Lage Landen

Een ieder in zijn eigen taal!

Dat is het sprankelende dat ook de kerkgeschiedenis van de Lage Landen doet leven. We horen van Liudger tot Gomar - de tijd van Dordt. Erasmus en de reformatoren, Dopers en gereformeerden komen voor het voetlicht. Tenslotte Hoe kwam het monumentale werk. 'de Statenvertaling' tot stand?

geb., geill., 240 pag., f 26,50
Verkrijgbaar in de boekhandel.

Oosterbaan & Le Cointre b.v.
Postbus 25, 4460 AA GOES
Tel. 01100 - 15591

fonneerde kerk gezeten. Overigens, het heeft Luther wel jaren van intensieve bijbelstudie gekost voordat hij *zijn* kritiek op de traditie kon verwoorden.

Na de reacties blijf ik wel met de vraag zitten, waarom er zo weinig gedaan is in het werk van *geestverwanten* in de positiebepaling t.a.v. het postmodernisme.

Slecht gevallen

Terughakkend denk ik dat de bundel om twee redenen slecht gevallen is. Op verschillende punten ontbrak het aan helderheid (m.n. in het interview) en de soep werd in enkele passages wel erg heet opgediend. Dit laatste gebeurde met name op die plaatsen waar het christelijk a priori geen basis meer leek te bieden voor discussie met het postmodernisme.

Hoogland werpt nu meer licht op de motieven achter het congres. Volgens hem was het congres zelf een zoeken naar de kern van de gereformeerde traditie. Hovendien werd zijn aandeel in het interview gedragen door het 'Sola Gratia'-matief. Als dit de achterliggende ideeën waren, waarom zijn ze hij de lezer dan niet overgekomen? Ook heb ik de indruk dat hier de 'gereformeerde traditie' wel een erg ruime betekenis krijgt. Hier blijkt dan weer dat het woord 'traditie' de inhoudelijke discussie niet bevordert.

Leer en leven

Het punt waar het Hoogland in wezen om gaat in zijn reactie is de *verhouding tussen de 'objectieve' leer en het leven*. Zijn kritiek op de gereformeerde traditie komt erop neer, dat wij eenzijdig nadruk gelegd hebben op de objectiviteit van de leer terwijl wij tegelijkertijd het subjectieve en emotionele aspect verwaarloosd hebben. Wij kunnen met het gezag van de bijbel uit de voeten (van 'kaft tot kaft'), maar zodra dit gezag ons dichtbij op de huid komt, verliezen wij onze zelfverzekerdheid. Uit angst voor de onbeheersbaarheid van het leven vervallen wij in een reactiehoiding: wij verschansen ons op het veilige terrein van de leer.

Mijn eerste, misschien wat formele vraag, heeft betrekking op het algemene karakter van de analyse van Hoogland. Overal spreekt Hoogland over 'wij'. Allereerst waardeer ik dit inclusieve spreken. Het 'wij' toont een sterke betrokkenheid op het leven binnen de kerken. Bovendien nodigt het uit tot identificatie en reactie. Tegelijk heeft dit spreken ook een schaduwzijde. Het is sterk generaliserend: wekt Hoogland hiermee niet de indruk dat hij *elk* gemeentelid op het oog heeft als hij spreekt over de voorrang die de leerstelling op het leven krijgt?

Hij loopt dan het gevaar dat niet iedereen zich herkent in zijn beschrijving. Dat blijkt m.i. ook uit de reacties die hij oproept. In de pers kamen de laatste tijd m.n. twee reacties op dit (of vergelijkbaar) spreken naar voren.

In de eerste plaats wordt dit soort spreken afgewezen op grond van de *inhoud*. De beschrijving raakt de gereformeerde leer niet in de kern. Zo wees ds. Slotman (aangehaald in *De Reformatie* van 17 april) naar aanleiding van vergelijkbare vragen op het gebied van gevoel en emotie

op preken die in het recente verleden van de gereformeerde kerken gehouden zijn. Daarin wordt de geloofservaring wel degelijk ter sprake gebracht. Deze correctie relateert volgens Slotman de klacht dat er voor geloofservaring in de gereformeerde kerken helemaal geen aandacht is.

In de tweede plaats is er bezwaar vanuit de *ervaring*. P.A. Rergwerff plaatst in het ND van 17 april de (geloofs)ervaring van zijn ouders en andere gemeenteleden tegenover de beschrijving van Hoogland. Dit geloof (van 'Klaas Kuipinga en Pietje Baltus') laat zich beslist niet typeren als een angstig vastklampen aan dogma's. Deze reactie hoor ik van meer predikanten. Voor veel mensen in de gemeente is de radicale bekering en de doarwerking van het geloof in het leven juist een dagelijks en levenslang gevecht. Deze mensen trekken zich niet terug op het veilige terrein van de dogma's.

Deze kritiek op een sterk algemeen spreken maakt mij voorzichtig in het doen van stellige, algemene uitspraken. Ik vind het moeilijk om de verhouding tussen leer en leven in de gereformeerde kerken goed te typeren.

Ik zou hier nog een eigen, derde bezwaar aan willen toevoegen. Ik vind de boodschap van Hoogland *te weinig geadresseerd*. Wie of wat heeft hij op het oog als hij spreekt over 'wij' en 'de gereformeerde traditie'? Ligt de schuld (als daar al sprake van kan zijn) bij predikanten en dogmatici? Of richt zijn kritiek zich vooral op de wijze waarop de belijdenisgeschriften gehanteerd worden? Of ligt het probleem uiteindelijk toch bij elk gemeentelid: moet hij of zij weer leren om geloofskennis handen en voeten te geven? Of heeft Hoogland die mensen op het oog die zelf niet doorhebben dat zij doordrongen zijn van het beheersbaarheidsdenken? Die zich met hun leerstelling indekken tegen de harde realiteit van het leven uit het geloof!

Nuances

Toch zou ik het jammer vinden als met deze relativering van algemeen spreken ook de kritiek van Hoogland van tafel ging. Als hij rekening gehouden had met alle mogelijke relativeringen dan was zijn stuk oersaai en nietszeggend geworden. Misschien is het nodig om nuances achterwege te laten als je echt iets aan de orde wil stellen. En het probleem waar Hoogland over schrijft, herken ik.

Hoogland schrijft dat hij in zijn omgeving te maken krijgt met studenten die de link niet meer kunnen leggen tussen de gereformeerde wereld, de kerk en de prediking en hun eigen leven. Ik denk dat hij op dit punt raak typeert. Als je op een paascongres vraagt naar de plaats die de kerk inneemt in het leven van de student (ik generaliseer), dan proef je iets van de vervreemding tussen kerk- en leefwereld die Hoogland beschrijft. En op grond van andere ervaringen denk ik dat dit probleem zich niet beperkt tot een groep studenten.

De vraag is vervolgens *hoe* je als kerkmensen met een dergelijke analyse omgaat. Al snel kan een gevoel van irritatie de kop opsteken: laten deze *critici* zich vooral niets

verbeelden, maar zich inspannen om binnen de kerken de eigen verantwoordelijkheid voor de gemeenschap der heiligen op zich te nemen. Bij die verantwoordelijkheid **passen** geen analyserende of kritische verhalen. Ik voel zelf ook de neiging om op een dergelijke, sterk normatieve manier te reageren.

Eerlijkheid

Toch vind ik een dergelijke reactie minder verstandig en ik zou ervoor willen pleiten om kritiek niet alleen met een (snelle) **verwijzing** naar de norm, de confessie of de gereformeerde leer te beantwoorden. Ik bedoel daarmee natuurlijk niet dat de confessie niets te zeggen heeft als het gaat om het zoeken naar oplossingen. Je kunt **b.v.** in de Dordtse Leerregels prachtige **passages** lezen, die juist blijk geven van liet oog hebben voor de geloofsstrijd en de ervaring (m.n. D.L. V). In aansluiting op de D.L. belijdt je dan, dat God je in een periode van duisternis niet in de steek **laat** en 'met de verzoeking ook voor de uitkomst' **zorgen** zal (V. 11). Ook laat deze belijdenis een nauw verband zien tussen de zekerheid van het geloof en een 'goed geweten en goede werken' (Y. 10).

De beperking van normatief spreken waar ik op doel, is dit met dit spreken de huidige problematiek blijkbaar niet afdoende in beeld koint. Dat **dit** niet zo **is**, beschrijft Hoogland op treffende wijze. Het probleem **is**, dat normatief spreken niet meer **landt**. Juist liet doel van dit spreken, dat de inhoud van geloof weer gestalte krijgt in het leven **van** mensen, knmt niet meer over. Veel mensen ervaren een kloof tussen het kerkelijk (s)preken vanuit de norm en de confessie en hun eigen geloof en ervaring. Het probleem wordt schrijnend concreet als woorden als 'beking' en 'verzoening' voor een aantal mensen geen betekenis meer hebben. Nu ligt het voor de hand om hierop afwijzend te reageren. Ik denk echter dat dit te **snel** is. Het probleem krijg je **m.i.** niet helder door **alleen** te **spreeken**. Wil dit spreken landen **en** weer iets doen in ons leven (hier ligt het probleem), dan **is** het allereerst goed om ook **te luisteren** naar de verwoordingen van de spanning tussen kerkelijke praktijk en persoonlijk geloofsleven.

Op het punt van dit luisteren kan een analyse als die van Hoogland goede diensten bewijzen. Hoe komt het geloofsleven in de dagelijkse realiteit uit de verf? Zijn we in de relatie tussen geloofskennis en de praktijk van ons leven, misschien iets kwijtgeraakt van de intieme band tussen het kennen van God en het leven uit het geloof? Kunnen we, als we kritisch naar onszelf kijken, **iets** doen met **de** vragen die Hoogland stelt?

De postmoderne tijd, waar Hoogland nadrukkelijk aandacht voor vraagt, heeft het radicale leven vanuit een sterk geloofsvertrouwen niet eenvoudig gemaakt. Het lijkt mij goed dat zo'n probleem eerlijk onder ogen gezien wordt (dat is de winst van het stuk van Hoogland). Vervolgens moeten we de relatie tussen leer en leven weer doordenken in het licht van de problemen die Hoogland en anderen beschrijven en verwoorden (dat gebeurt toch ook in goede preken?). We kunnen het dan natuur-

lijk niet laten bij een analyse. We moeten weer terug naar de wortels van het geloof!

Vervolg

Mijn reactie zou wel erg goedkoop worden, als ik nu **het** recept ging geven **voor** een evenwichtige relatie tussen beleden geloof en het geloofsleven. Ik zal daartoe **geen** poging ondernemen. Ik sluit daarom af met twee punten waar verder over doorgesproken kan worden.

Allereerst wil ik Hoogland vragen, hoe hij zelf de onbalans tussen leer en leven wil herstellen. Hoe kun je **b.v.** voorkomen, dat Je niet doorslaat in een 'moralisering' van **het** geloof. Daarmee bedoel ik, dat je alle kaarten zet op het leven en het handelen. De inhoud van het geloof (**b.v.** dat wij weten dat we geen schuld meer bij God hebben door de dood van Christus) is dan alleen relevant, als die **direkt** op het handelen betrokken kan worden.

Hier wil ik niet suggereren dat Hoogland voor zo'n radicale moralisering kiest. Mijn vraag is hoe hij een dergelijke radicalisering kan voorkomen. Hoe kan hij een plaatje geven aan falen in ons leven van elke **dag**? Moe kunnen wij na mislukkingen weer terugvallen op de 'vaste grond' van het geloof die **buiten** onszelf ligt? Hoe houd je de typisch reformatische troost vast, dat ook de levensheiliging je **gegeven** wordt? Nogmaals, ik **wil**: niet beweren dat Hoogland deze troost ontkent of de moraal op een voetstuk wil zetten. Het zijn meer aandachtspunten waar hij in de ontwikkeling **van** zijn **visie** rekening mee kan houden.

Een tweede punt is de vraag naar het vervolg op dit gesprek. Hoe kunnen wij na analyse verder komen? Ik ben benieuwd naar Hooglands ideeën op dit punt. Hoe kunnen wij studenten, die in hun leven het geloof en de kerk moeilijk kunnen plaatsen, weer bereiken? Wat kan de kerk doen? Welke rol speelt het gebed hierin? Hoe kan de relatie tussen geloof als kennis en het levende geloof **op** een goede manier gestalte krijgen?

Sola Scriptura

In liet doordenken van de relatie tussen geloof als kennis en het radicale leven dat daaruit volgt, is het **goed** om te letten op de manier waarop **b.v.** Paulus de Kolossenzen aanspreekt (1. 3-14). Zij hebben de prediking gehoord en de genade leren kennen. Paulus bidt dan **voor** een vervolg op deze goede start. Opvallend is het nauwe verband dat hij legt tussen leer en leven: rechte kennis uit zich in het 'de Here waardig wandelen' (vs. 9 en 10).

In liet verder denken kan, naast het 'Sola Gratia', ook **het** 'Sola Scriptura' weer verrassend actueel worden. Uiteindelijk moeten we samen toch weer terug naar deze bron.

J.H.Smit

VERENIGING IN WEDERKEER ANNO 1892

Het is voor de derde keer binnen tien jaar dat een groep gereformeerde auteurs over de kerkelijke gebeurtenissen uit de 19e eeuw een fraaie en goed leesbare bundel liet verschijnen. Eerst was het de Afscheiding van 1834, later de Doleantie van 1886, nu is het de Vereniging van 1892 die aan de welwillende aandacht van de lezers wordt aanbevolen. Wat verschil met de vorige keren is dat nu de uitgeverij De Vuurhaak de herdenkingsbundel afgelopen zomer presenteerde. Het boek is stijlvol uitgegeven; donkerblauw met goudopdruk.

De inhoud: in totaal 11 onderwerpen, uitgewerkt door evenzovele auteurs. We geven een korte opsomming:

- ds. H. Bouma kreeg de niet zo eenvoudige taak naar zich toegeschoven om zijn vroeger verschenen boek *De Vereniging van 1892* (Groningen 1967) min of meer samen te vatten tot een kort en vlot leesbaar artikel; hij is er echter prima in geslaagd de weg vanaf 1834 naar 1892 nog eens te benadelen. Duidelijk staat het aspect 'wederkeer' naar de aloude gereformeerde belijdenis in het middelpunt. De drie formulieren van eenheid, hebben ze ooit samenbindend gefungeerd? Ja dus. Kijk maar naar 1892; jammer dat het (nog) niet van allen geldt, die zeggen deze belijdenissen te aanvaarden;
- prof. J. Kamphuis doet een boe-je open over Kuypers begreep naar de eenheid van de gereformeerde belijders; daarbij wordt met historisch-kritisch begrip gekeken naar diens leer van de pluriformiteit der kerk;
- daarna beziet prof. drs. D. Deddens de kerkelijke orde van de Gereformeerde Kerken in Nederland: 'een bond van kerken, geen kerk', aldus de schrijver. Het Doleantie-kerkrecht met de opvattingen van prof. dr. F.L. Rutgers krijgt brede aandacht; maar ook de in 1926 en volgende jaren getrokken afbuigende lijn die verdedigd werd door prof. dr. H.H. Kuiper en dr. M. Bouwman, echter scherp bekritiseerd door mannen als dr. J. van Lonkhuyzen en prof. dr. S. Greijdanus.
- de Amsterdamse historicus prof. dr. G.J. Schutte werpt nieuw licht op de eerst nogal afwachtende, kritische houding die prof. Helenius de Cock aannam tegenover mogelijke vereniging tussen afgescheidenen en doelenden: daarbij werd o.m. gelet op diens verbondsleer in vergelijking met de opkomende verbondsbeschouwing van Kuiper: Schutte heeft het gepresteerd om het aantal noten bij zijn studie te brengen op 165 - daarbij iemand als Deddens deze keer ver achter zich latend!
- dr. R.H. Bremmer kreeg de gelegenheid om prof. Lucas Lindeboom als een van de 'vaders' van de Vereni-

ging te beschrijven; in deze bijdrage komen naast Lindebooms verhouding tot Kuiper ook zijn brede maatschappelijke belangstelling en strijd door christelijke liefdadigheidsinstellingen heel duidelijk naar voren: graag hadden we nog wat meer te gelezen over Lindebooms betrokkenheid bij de ontwikkelingen in de verenigde kerken - hij maakt immers nog meer dan 4 decennia mee na 1892.

- drs. G. Harinck besteedt aan de positie van de Vrije Universiteit 'in het zicht van de Vereniging' en trekt (dus) ook geen lijnen door na 1892, hoewel er juist binnen tien jaar heel veel te doen geweest is tussen de theologische faculteit van de VU en 'Kampen'.
- drs. H. van Veen geeft aandacht aan de buitenlandse contacten van de Verenigde kerken; hij neemt daarbij de gelegenheid waar om de kerkelijke contactlijnen vanaf 1834 te ontdekken zoals die ontstonden in de richting van Zuid-Afrika en Noord-Amerika, maar ook in Engeland, Schotland en Duitsland; ook de verenigde kerken hielden hun vensters naar buiten open om zo te blijven op het niveau van de gereformeerde oecumene.
- drs. J.A. Boersema nam de zendingsgeschiedenis van de Gereformeerde Kerken omstreeks 1892 voor zijn rekening; een breed onderwerp dat naar onze mening een bredere behandeling had mogen ontvangen; ook de zending behoort toch tot dat deel van de gereformeerde-oecumenische taakstelling die historie mocht maken!
- een heel bijzondere bijdrage kreeg prof. dr. L. Doekes te schrijven, nl. over de betekenis van het werk van zijn vader, ds. G. Doekes (en dan vooral inzake de Wachterbond): hierin dus veel aandacht voor de strijd om het behoud van de Kamper School, waarin Doekes veel sympathisanten mocht ontmoeten, helaas ook onbegrip en tegenwerking; van bijzonder belang achten we ook diens opvattingen over de pluriformiteit der kerk.
- ds. Jt. Janssen gaat in op de geschiedenis van de samsprekingen tussen de Gereformeerde Kerken en de Christelijke Gereformeerde Kerk (tot 1944); daarin blijkt de CGK 'de boot te moeten afhouden' wegens ontbreken van confessionele eenheid, maar ook doos aan het zgn. 'beginsel der afscheiding' een meerwaarde toe te kennen; Janssen benadrukt dat de eenheid van de kerk ook kan bestaan bij verschil in visie op het verleden.
- de laatste bijdrage in deze bundel is van de hand van prof. dr. M. te Yelde; hij evalueert de honderd jaren na

1892 onder het thema 'confrontatie en perspectief'; zijn wil tot wezenlijke eenheid gaat gepaard met de gedachte aan ruimte voor verscheidenheid; helaas kreeg '1892', tot ons aller beschaming, nog niet een vervolg in toenadering – laat staan eenwording – met de CGK anno 1992.

Tot zover een impressie van dit rijke boek. Het is natuurlijk ondeugend om te stellen dat er nok nog zaken onderbelicht bleven. zoal.; het algemene beeld van ons land in de jaren voor de eeuwwisseling en de reacties op de Vereniging van de kant van Hervormden en de op zichzelf gebleven afgescheiden groepen (die in veel gevallen later de Geref. Gemeenten zouden vormen). We denken ook aan een stuk christelijke persgeschiedenis, zoals in een vorige bundel wel naar voren kwam. En aan de vraag welke gevolgen de Vereniging heeft gehad op politieke en onderwijsgeschiedenis.

Op de vraag 'Voor wie is deze bundel bedoeld?' kan ik slechts nrwoorden: voor ieder meelevend kerklid in zowel de Gereformeerde als de Christelijke Gereformeerde Kerken. Want al hoeft men het niet eens te zijn over de waardering van bepaalde details in de kerkelijke geschiedenis sinds 1834-1886-1892, er mag wel grote verwondering bestaan dat Gods werk in Nederland niet te gronde is gegaan door onmacht en ongeloof, door oecumenisme en subjectivisme. God heeft niet laten varen het werk dat Hij begon.

En onze verwondering daarover kan er mogelijk toe bijdragen dat de wegen naar elkaar vaker en intensiever worden bewandeld. Laat het woord 'wederkeer' dan vele betekenissen hebben – in ieder geval dan ook dat we naar elkaar weerkeren!

H. Veldman

N.a.v.: D. Deddens en M. de Volder (red.), *Vereniging in wederkeer. Opstellen over de Vereniging van 1892*. Uitgeverij De Vuurbaak, Barendrecht 1992; royaal geïllustreerd, omvang 221 pagina's, prijs f 34,75.

VAN RIETSCHOTEN		
BOEKHANDEL	KANTOORVAKHANDEL	KANTOORINRICHTING
Boekhandel	Keizerswaard 8 Rotterdam	Tel. 010-4820488
Kantoorvakhandel	Keizerswaard 73	Tel. 010-4821365
Kantoorinrichting	Gebroeken Meeldijk 23 Barendrecht	Tel. 01806-19744
Faxnr 010-4793699, Rotterdam		Faxnr 01806-21185, Barendrecht

GEKNIPT VOOR VANDAAG

GROEIENDE VERANDERING

Dóet Gods Geest dat nu ook, her lai-t van een mens veranderen, zodat hij het tegendeel wordt van wat hij was? Of is dit toch niet meer dan rir illusie?

Ja, dit is een werkelijkheid in de praktijk van een echt christelijk leven!

Er zijn veranderde mensen, die niet egoïstisch zichzelf in het middelpunt plaatsen, maar zich laten beheersen door de vraag wat wil de HERE dat ik doen zal?

Er zijn eerlijke mensen, die God alles zeggen, wat in hun hart leeft, ook het schandelijke en onreine, ook wat hun de schaamte naar de wangen drijft! En die dat ook tegen mensen zeggen, als God dat van hen vraagt.

Er zijn nederige en ootmoedige mensen, die zich voor God buigen en van genade willen leven, alle dagen weer. En die in dit leven van genade hun grootste vreugde vinden.

Ei, zijn onderdanen van het Koninkrijk van God, die alleen met plezier naar zichzelf kijken, als zij in Gods dienst staan

De verandering van leven is een werkelijke levensverandering, die mensen tot Gods kinderen maakt. En hun leven tenslotte laat worden een leven dat uit God is en zich naar God richt.

Het is een geboorte, deze levensverandering. En het heeft met elke geboorte gemeen, dat het groeit en groeien moet. Ook drie geboorte doet geen volwassenen geboren worden, maar kinderen. En nok van deze geboorte geldt, dat wie zich verbeeldt, dat hij volwassen is, veel leergeld moet betalen en veel valpartijen doormaken, totdat hij geleerd heeft wat hij leren moet.

Bij deze geboorte past, dat de veranderde mens Gods kind is, en nog steeds Gods kind moet worden

Dat hij leerling van Christus is, en nog steeds zijn hele leven door leerling van Christus blijft en steeds weer wordt.

Dat hij de Heilige Geest heeft als de schepper van het nieuwe leven, en nog steeds de Heilige Geest nodig heeft als degene die het geboren leven verzorgt en opkweekt en in stand houdt, dat hij het Woord van God hooit en kent, maar alle dagen heeft hij het nog nodig als voedsel.

Zo is hij sterk, en hij is dat in afhankelijkheid.

Zo staat hij op zijn plaats en vecht hij tegen het kwade, de zonde buiten hem en in hem.

Hij heeft iets dubbels in zich, en hij wordt elke dag gewaar dat dat zo is. Want de zonde is hij hem niet een achterblijven in de groei, maar een ander, een vreemd bestaan, dat bij hem nog moet sterven.

Maar dit ontmoedigt hem niet, omdat hij niet uit zichzelf en, Frichi op zichzelf, maar uit God geboren is. En wat uit God geboren is, kan niet sterven, zo weet hij.

Zo leert hij hoe langer hoe beter begrijpen, dat juist de overtuiging, dat hij het zelf niet kon en daarom zelf niet deed, zijn steun en houvast is.

Want wie zijn geestelijk leven zelf maakt, valt straks zichzelf weer tegen en wordt verslagen, want nu kan hij weer van voren af aan beginnen.

Maar het kind en de leerling van Christus valt wel zichzelf tegen, maar Christus en de Geest van God vallen hem niet tegen. Deze houden vol en zo houdt hij vol.

Het is juist de afhankelijkheid van God, het is juist de marhteloosheid van de zondaar, die hem tenslotte kracht geeft. Want als hij zwak is en dus op God steunt, dan is hij machtig.

Naar K. Sietsma, 'Het christelijk leven', 1939.

Met jongeren leren geloven

De synodaal Gereformeerde Kerken maken zich zorgen over de leeftijdsbelangstelling van jongeren voor kerk en geloof.

Om meer zicht te krijgen op wat hier speelt en om de kerkelijke betrokkenheid onder jongeren te vergroten, werden verschillende onderzoeken gedaan.

De Vakgroep Praktische Theologie aan de Vrije Universiteit publiceerde het omvangrijke boek *Geloven in de leefwereld van de jongeren*. Daarnaast verscheen het rapport *Kerk door de knieën, over rechten en plichten van doopleden*. Beide kwamen aan de orde op een speciale zitting van de generale synode op 11 februari jongstleden. Het Deputaatschap Gemeentecapbouw bood daar ook een beleidsrapport aan, dat de titel draagt *Weg van geloven, een bijdrage aan het beter handelen van de kerk in haar relatie met jongeren*. Als bijlage is bij dit rapport een stuk gevoegd, dat *De leefwereld van jongeren en jeugdbeleid* heet. In meerdere opzichten interessante lectuur!

In *Kerkinformatie* van april 1993 geeft Daan Verbaan, functionaris Jeugd en Jongeren bij het Centrum Gemeentecapbouw, de grote lijnen weer van het beleidsrapport 'Weg van geloven':

Eén ding is na alle publiciteit over de onderzoeken en de synodedag wel duidelijk: veel jongeren zien weinig verband tussen hun dagelijkse leven en de wereld van kerk en geloven. Zij leven in aparte hokjes van school, werk, thuis, vrije tijd, ook wel levensdomeinen genoemd.

Geloven wordt vooral sterk verbonden met het levensdomein 'thuis'. Daarbij nemen jongeren wat geloof betreft veelal de opvattingen van hun ouders over, dus zonder dat zij daaraan een eigen, persoonlijke invulling kunnen geven. Dit heeft te maken met het feit dat jongeren de kerk niet als een plaats voor jongeren zien. Daarnaast leggen ze maar moeilijk een verband tussen hun eigen ervaringen en de rol die het geloof daarin speelt.

Plaats voor jongeren?

Jongeren zien de kerk als het terrein van volwassenen. Zij komen er nauwelijks leeftijdsgenoten tegen. Logisch, want de kerk heeft jongeren weinig informele en gezellige ontmoetingsplaatsen te bieden. Bestaande groepen voor bijvoorbeeld catechese, diakonaat en liturgie zijn voor hen vaak niet aantrekkelijk. Wanneer jongeren daarin wel meedoen, dan wordt er te vaak over hen en zonder hen beslist. Om het met een citaat uit één van de rapporten te zeggen: 'Er wordt in de kerk echt wel naar het lied van jongeren geluisterd, maar er wordt altijd gehandeld naar het gezang van ouderen'.

Het beleidsrapport 'Weg van geloven' stelt dat kerken aan jongeren meer kortlopende activiteiten zouden kunnen aanbieden. Daarbij is ook het informele en het gezelligheidsaspect zeker van belang, naast het nadenken over zingevingsvragen of het concreet met iets bezig zijn. Naast de openbare geloofsbelijdenis moeten er andere vormen komen waarin jongeren hun vei-

bondenheid met de beweging van de kerk kunnen uitdrukken, aldus het beleidsrapport.

Helder en duidelijk

Jongeren maken ingrijpende dingen mee. Bijvoorbeeld het overlijden van een familielid of de confrontatie met het geweld in de wereld. Deze ervaringen kunnen hen bepalen bij vragen over de zin van het leven. Heeft het christelijk geloof jongeren iets te bieden in de omgang met deze ervaringen? Deze vraag is dermate moeilijker te beantwoorden in een samenleving waarin kerk en geloven niet meer vanzelfsprekend is. Voor jongeren moet helder zijn wat dan het aantrekkelijke is van het je thuis voelen bij een kerkgemeenschap.

Wat is het wezenlijke van het christelijke geloof? Dat is een vraag die de ouders van jongeren en de hele gemeente zich behoort te stellen voordat ze zich verdiepen in het jeugdbeleid. Wat doet het u, jou en mij persoonlijk om te geloven? Een antwoord op die vraag is echt, wanneer we de verbinding proberen te leggen met onze eigen ervaringen. Vanuit de eigen beleving is het gemakkelijker om de ervaringen van jongeren te horen en te begrijpen, al zullen het niet precies dezelfde zijn. Het gesprek met jongeren dat daaruit (hopelijk) voortkomt, kan de kerkelijke gemeente op het spoor zetten van een nieuwe vorm van samenwerken met jongeren.

G.J. van Middelkoop

UIT DE KERKEN

BEROEPEN

Beroepen te Drogeham en te Ulrum: R. Kuipers, kandidaat te 'F-Gravenhage; te Hardenberg-Oost (tweede predikantsplaats): R. ter Reek te Langerak en Gorinchem; te Hoogezand-Sappemeer (tweede predikantsplaats): A.P. Feijen te Heemse; te Maassluis i.c.m. De Lier: W. van der Schee, kandidaat te Kampen; te Ommen: P.L. Voorberg te Rouveen.

Bedankt voor Hasselt: P. Groenenberg te Amersfoort-West.

BEVESTIGING EN INTREDE

J.E. Kramer werd zondagmorgen 25 april bevestigd te Sneek-Koudurn door prof. dr. M. te Velde, hoogleraar te Kampen. De intrede vond 's middags plaats. Het nieuwe adres is: J.E. Kramer, Rode Klaver 27, 8607 EH Sneek, ☎ (05150) 27455.

ADRESWIJZIGINGEN

Steenwijk * *Kerkeraad*: Postbus 275, X330 AG. *Diakonie*: Postbus 347, 8330 AH. *Preekvoorz.*: G. Veen, ☎ (05210) 12126.